

Eylül-Ekim-Kasım-Aralık 2023

ISSN: 1306 - 3731 Fiyatı : 30 TL.

18.
YIL

Akpınar

107-108.
SAYI

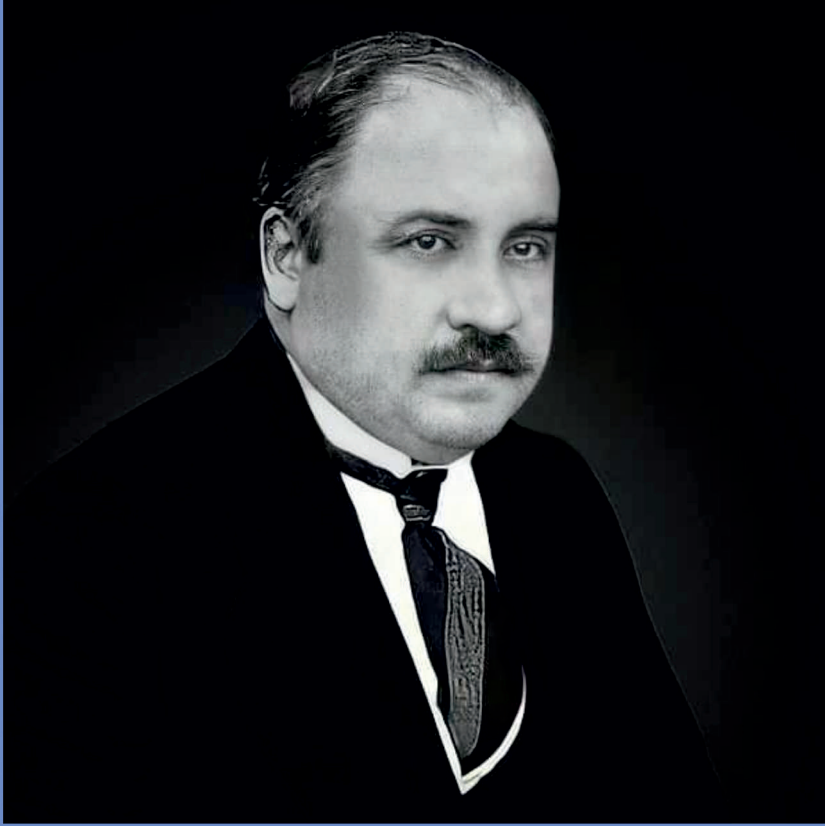
KÜLTÜR SANAT VE EDEBİYAT DERGİSİ

Kuruluş T. : 01.01.2006

Kurucusu : İsmail ÖZMEL

ZİYA GÖKALP ÖZEL SAYISI

İNCİ ENGİNÜN
SAİM SAKAOĞLU
HALİDE EDİP ADIVAR
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
İSMAİL ÖZMEL
RAMİS KARABULUT
KERİM GÜL

SAHİBİ ve GENEL YAYIN YÖNETMENİ

İsmail ÖZMEL

ismailozmel@hotmail.com

YAYIN KURULU

İsmail ÖZMEL

Nevzat TOPAL

Murat SOYAK

DANIŞMA KURULU (HAKEM HEYETİ)

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU (Selçuk Üniversitesi Em.Ö.Ü.)

Prof. Dr. Esmâ ŞİMŞEK (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Nevzat ÖZKAN (Erciyes Üniversitesi)

Prof. Dr. Ahmet BURAN (Fırat Üniversitesi)

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN (Muğla Üniversitesi)

Prof. Dr. Nedim BAKIRCI (Niğde Üniversitesi)

YAZIŞMA VE YÖNETİM YERİ

Yeni Çarşı İş Merkezi B Blok Nu. 1/5 NİĞDE

Telefon: 0.388 213 12 50 Belgegeçer: 0.388 233 35 45

ABONE ÜCRETİ

Tanesi : 30 TL + Posta gideri

Yıllık Abone Bedeli: 180 TL + Posta giderleri

Resmî Abone Bedeli: 400 TL + Posta giderleri

Yurtdışı Abone Bedeli: 50 Avro

Posta Çeki: 5145515 (İsmail ÖZMEL)

Banka Hesap No : Yapı Kredi Niğde Şubesi

Iban : TR83 0006 7010 0000 0061 2945 53

GRAFİK - TASARIM

BASIM YERİ

KARAN OFSET

Fertek Mah. OSB. 4. Cad. No: 6 • NİĞDE

Tel: 0.388 233 66 22 • Belgegeçer: 0.388 233 88 11

Dergiye gönderilen yazı ve şiirler basılsın basılmasın geri verilmez. Yayınlanması istenen yazıların el-mek adresimize gönderilmesi gerekmektedir. Dergimizde yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. Yazı ve şiirlere ücret ödenmez. Yayın kurulu gerekli gördüğünde yazılarda değişiklik yapabilir.

İÇİNDEKİLER

2 ZİYA GÖKALP'İ YENİDEN OKUMALIYIZ

İsmail ÖZMEL

3 “YURDUM MESUT OLSUN, YUVAM BAHTİYAR”

RÜYASINI GÖREN VE GÖRDÜREN ZİYA GÖKALP

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN

7 ZİYA GÖKALP'İN ALAGEYİK MASALI ÜZERİNE)

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

12 GÖKALP ZİYA!

Halide Edip ADIVAR

15 KÜÇÜK MECMUA VE ZİYA GÖKALP

YAKUP KADRI (KARAOSMANOĞLU)

17 CUMHURİYET TÜRKİYE'SİNİN FİKİR BABASI ZİYA GÖKALP

Doç. Dr. Ramis KARABULUT

21 ZİYA GÖKALP'İN HER YAZISI AYRI AYRI YORUMLANMALIDIR

İsmail ÖZMEL

25 ATATÜRK'ÜN FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN

TÜRK DÜŞÜNÜR VE YAZARLAR

Kerim GÜL

31 “YENİ MECMUA” VE ZİYA GÖKALP YAHYA KEMAL DOSTLUĞU

İsmail ÖZMEL

27 ŞAİR VE YAZAR SEZAI KARAKOÇ GEÇTİ BU DÜNYADAN

İsmail ÖZMEL

36 ŞAİR, YAZAR İSMAIL ÖZMEL'E DAİR

Murat SOYAK

ZİYA GÖKALP’I YENİDEN OKUMALIYIZ

İSMAİL ÖZMEL

Ziya Gökalp hakkında yapılan çalışmaların tamamını gözden geçirmek elbette mümkün değildir. Yapılan çalışmaların kıymetli çalışmalar olduğunu, uzmanlar değerlendirebilir. Yalnız onun hayatını, Türkiye ve Türk fikir hayatı için öncü uyandırıcı olduğunu, bir kültür insanı, bir sosyolog ve filozof olarak çok yönlü gayretlerini, yazılarını ve eserlerini bir daha ve ayrı ayrı gözden geçirmek, yeniden okumak, anlamaya çalışmak, anladıklarımızı yazmak gerektiğini düşünüyoruz.

Dergilerdeki yazıları ve eserleri ile ortaya koyduğu genel tablo ve işaret taşları esas alınarak genel çizgileriyle ereksel bir yoruma öncelik verilmiş, uyum sağlayıp birleştiren sentezci ve tahlilci yönü üzerinde yeterince durulmadığına dair içimde yerine getirilmesi gereken bir boşluk var.

Ünlü düşünürümüz Ziya Gökalp’ten gerektiği gibi objektif ve yazdıklarından yola çıkanlardan; kişisel sloganlara sıkışmış kalmışlar bir yana; her vesile ile hayırla yad edilmesi gereken, Türk milletinin tarih, kültür ve sosyal yapısını bilimsel bir bakışla değerlendirdiğini kabul ederek cumhuriyet Türkiye’sinin fikir babası olduğunu idrak eden geniş bir kesim olduğunu, TÜRK AYDINLANMASININ fikir babası olduğunu tasdik eden, hakkını teslim edenlerle beraber, her bir makalenin, her bir eserinin yeniden okunmasını, bugünün ihmalleri ve ihtiyaçları da göz önünde tutularak, bütün vatandaşların bilgisine sunulması gerektiğini hedefe koymak gerektiğinde birleşmeliyiz. BU SAYIDA BU BAKIŞIN BİR ÖRNEĞİNİ VERMEYE ÇALIŞTIK.

Ziya Gökalp özel sayısının hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ediyorum. Başta İnci Enginün’e; kendi yazısı ve Halide Edip ve Yakup Kadri yazılarını lütfetmeleri sebebiyle; Saim Sakaoglu, Ramis Karabulut ve Kerim Gül’e kıymetli yazıları için teşekkür ediyorum. Abide bir sayıya varlık kazandırdılar.

Akpınar bir sayı daha büyüdü. Gelecek sayılarda buluşmak dileği ile sağlıklı kalın hoşça kalın.

“YURDUM MESUT OLSUN, YUVAM BAHTİYAR” RÜYASINI GÖREN VE GÖRDÜREN ZİYA GÖKALP

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN

Türk kültürünün en önemli sosyolog ve düşünürü Ziya Gökalp'ın ömrü sürekli olarak Osmanlı Devleti'nin asli unsuru Türk milleti üzerinde düşünme ve düşüncelerini sistemleştirme çabalarıyla geçmiştir.

Hakkında yazılmış pek çok yazı bulunan Gökalp Türk milletinin bütün bir felaketler zincirinin son halkasında yetişmiş ve ilgi duyduğu toplumbilim alanında sadece Fransız yazarlarını okumakla kalmamış, onların görüşlerini kendi toplumunda incelemiş ve kurtuluş yolunu bulduğuna inanarak sistemini kurmuş bir şahsiyettir. Onun gibi gözü her an toplumdaki değişmelerde olan bir düşünürün fikirlerinde sürekli yenilemeler önemlidir. Zira toplum durağan değil sürekli değişmelere maruzdur. Ayrıca büyük felaketlerin yaşandığı günlerde yeni görüşleri korkusuzca ifade etmek bir bilim adamı için şarttır. Bu yüzden Gökalp'ın elinden çıkan bütün yazıların kronolojik olarak sıralanmış neşrini çok özlediğimi itiraf etmeliyim. Elbette bunlara bir de kavram dizinleri eklenmelidir. Kronolojik neşir, çok yazan düşünürler ve hatta gazeteciler için de gereklidir. Bu sayede onların son görüşlerine ulaşana kadar geçirdikleri devreler açık seçik anlaşılabilir; yanlışlıkla veya kasıtlı onun eski bir görüşünü değişmez mutlak gibi yorumlamaya kalkışmaları da engeller.

Tanzimatçıların ülkeyi parçalanmaktan kurtarmak için ortaya attığı Osmanlıcılık, İslamcılık ve Medeniyetçilik görüşleri Osmanlı Devleti sınırları içindeki Hristiyan unsurların kendi milliyetçilik anlayışlarını geliştirip pekiştirerek kopmaları,

Osmanlıcılık kavramının boşluğunu çok iyi göstermiştir. Ömer Seyfettin'in bu durumu anlatmak için yazdığı “Ashab-ı Kehfemiz” adlı unutulmaz hicvi bugün bile ibret alınacak bir önem taşır.

İslamcılık ise Rumeli'nde Arnavutlar'ın isyanıyla birleştirici olmaktan ne kadar uzak bir umde olduğu göstermişti. Arkadan Araplar da geleceklerdir. İşte Gökalp bu iki umdenin çöküşü karşısında, ancak 1918'de yayımladığı Türkleşmek, İslamlaşmak, Muasırlaşmak adlı küçük kitabında Osmanlı Devleti'nin kurtarıcı gücü olarak gördüğü kavramlardan birini değiştirmiş, ötekilerin de içeriklerini belirtmiştir. Master şeklinde ifade edilen bu kavramların anlamı bunların bilincimize işlenmesi anlamını taşır. Türk olduğumuzu hatırlamak yetmez, aynı zamanda bunun gereklerinin bilincimize iyice yerleşmesi gerekir. Aynı şey İslamlaşmak için de söz konusudur. Bozulmuş medreseler, kutsal kitabını kendi dilinde okuyup anlayamayan kitleye İslamiyet'in besleyici kaynağını unutturmuşa benzer. Onun yeniden anlatılması, canlandırılması gerekir. Medeniyetçilik veya garpçılık yerine kullandığı muasırlaşmak da asra uymak anlamını taşır. Burada sadece medeniyet yoktur, bir de halkın içinde yaşayan ve Gökalp'ın “hars” diye nitelediği kültür vardır. Gökalp bunların hepsini çeşitli makalelerinde açıklamıştır. Söz konusu kitap da bir makaledir.

Gökalp Mütareke'den (1918) sonra İngilizlerin İstanbul'u işgallerini (16 Mart 1920) takiben tutuklanacak, muhakeme edilecek ve Malta'ya sürülecektir (Eylül

1920).

Onun Diyarbakır'da başlayan çalışmaları, İstanbul'a uzanmış. İstanbul'da özellikle II. Meşrutiyet'in ilanından sonra kültür alanında olduğu gibi siyasi alanda da etkisini göstermiştir. Faaliyetleri dolayısıyla hapiste ve sürgünde geçen günlerinde o herkesten farklı bir tutumla bu felaket günlerini de kişinin iradesini güçlendirme fırsatı olarak görmüştür. Onun birçok yazısında iradeyi daima yüceltmesi, çökmek üzere olan ülkede sadece günü kurtarmaya çalışmaktan çok farklı bir davranıştır. Bu düşüncelerini o çeşitli dergilerde yazmıştır. Zaman içinde düşüncelerini olgunlaştıran, gerekirse değiştiren ve nihayet toplumun muhtaç olduğu temel ülküleri 1918'de anlattığı Türkleşmek, İslamlaşmak ve Muasırlaşmak adlı kitabı, bugün de üzerinde düşünmeyi hak etmektedir. Kelimelerin mastar olarak kullanılması bile Gökalp'in irade felsefesini topluma yaymak isteyişinin ifadesidir. Onun bu çağrısı daha önceki yazılarından başlayarak Türk aydınlarını cezbetmektedir. Türkçülük hareketinin ilk merhalesi Türkçecilik hareketidir. Kökü çok daha öncelere dayanan bu hareket Yeni Lisan hareketiyle, alışkanlıklarını terk etmek istemeyenler ile bu gerçeği uygulamaya koşanlar arasında çok ciddi boyutta tartışmalara yıl açmış ve sonunda karşı olanları bile kendisine bağlamıştır. Yakup Kadri'nin Ömer Seyfettin'in ölümü üzerine yazdığı yazıda onun geleceği hepsinden daha doğru gördüğünü söylemesi gerçekten bir hak bilirliliktir.

Türkçülük hareketi, Türk Yurdu dergisi (30 Kasım 1911), daha sonra Yeni Mecmua (12 Temmuz 1917) başta olmak üzere dergiler ve Türk Ocakları ve diğer

derneklerle yaygınlaşmıştır. Bu kültür hareketinin kendi içinde de bazı aşırılık taşıyanları vardır. Ama hepsi zamanla bir orta yolda buluşurlar. Bütün bunların arkasındaki kişi Ziya Gökalp'tir.

İstanbul'un işgalinden sonra İngilizler tarafından tutuklanan milliyetçilerden biri de Ziya Gökalp'tir ve arkadaşlarıyla birlikte Malta'ya gönderilir. Malta'ya gönderilmiş olan değerli şahsiyetlerin orada çeşitli faaliyetleri vardır ve bunlar ayrıntılı araştırmaları gerektirmektedir. Gökalp'in Malta'daki bize ulaşan iki önemli faaliyeti, ailesi fertlerine yazdığı mektuplar¹ ve arkadaşlarına verdiği Felsefe Dersleri'dir.²

Yaziya ad olarak seçtiğim o masum duayı Gökalp eşi ve çocuklarına yazdığı mektuplarda birkaç kere tekrarlamıştır. Onun sisteminde önde gelen fertlerdir. Fertler, onların oluşturduğu en küçük toplum olan aile mutlu olmazsa büyük toplum millet ve onun kurduğu devlet mutlu olabilir mi?

Gökalp bütün çektiklerine rağmen hiçbir zaman kötümserliğe düşmez. Kendisini tanıyanların bir tür dervişe benzettikleri Gökalp, maruz kaldığı bütün felaketler karşısında kendisini adeta çileye girmiş bir derviş gibi iradesini kuvvetlendirmeye adar. Mektuplarında felaketlerin en büyük terbiyeci olduğunu çocuklarına da söyleyen Gökalp, onları daima güçlü olmaya çağırır. Onun bu çağrıları çevresindeki yazarlar ve aydınlar tarafından benimsenmiş ve Mütareke döneminin korkunç şartlarına dayanma ve onları aşma gücünü kendilerinde bulmuşlardır. Çünkü Gökalp aydını da, halkı anlamaya ve halk ile aradaki mesafeyi kapatmaya çalışmaktadır. Böylece milletin bütün unsurları ortak amaçta birleşecektir.

¹ Ziya Gökalp Külliyyatı II Limni ve Malta Mektupları, hzl. Fevziye Abdullah Tansel, TTK 1965.

² Bu kitap çok uzun yıllar sonra neşredilebilmiştir. Ziya Gökalp, Felsefe Dersleri, hzl. Ali Utku-Erdoğan Erbay, Konya: Çizgi Yayınları, 2005, 922 s.

Mütareke sonrasının ortak hedefi işgalcileri ülkeden kovmak, bağımsızlığa kavuşmaktır.

Ankara Hükûmeti'nin büyük gayretleri sonucu Malta'dan kurtulup ülkeye dönenlerden Gökalp Ankara'da fazla kalmaz, ailesiyle birlikte Diyarbakır'a giderek orada Millî Mücadele'de büyük bir heyecan uyandıran Küçük Dergi'yi neşreder. Bu derginin aydınlar üzerindeki etkisinden Yakup Kadri bir yazısında söz etmektedir.

Yakup Kadri, ondaki iyimserliğin temelini "Ergenekon Destanı"nda bulur: " 'Hal-i hazır' Ziya Gökalp'in pek sevdiği bir eski Türk masalına göre çalak bir geğik arkasından girip cesur ve zeki bir kurt arkasından çıktığımız Ergenekon'dan başka bir şey midir? Ateşçi ateşi yakacak, demirci demiri vuracak, kurda delik açılacak ve hepimiz birden bu delikten dışarıya çıkacağız. Ziya Gökalp on dört seneden beri bunu söylüyor, bunu müjdeliyor. Anlar oldu ki kurdun görüldüğünü, deliğin açıldığını, kurtuluş gününün geldiğini bile haber verdi; belki bunda biraz acele etti, hiçbir şüphenin ezmediği gönlünün cuşışına kapıldı; Ziya Gökalp her mefkûre sahibi insan gibi saf ve sade-dildir; kendi muhayyilesinin yarattığı" aydınlık geleceği seyreder. Yakup Kadri onu "aynı zaman büyük bir şair" sayar."

Bu satırları okurken sanata büyük önem veren Yakup Kadri'nin toplum şartlarının çok ağırlaştığı ve kurtarıcı arandığı günlerde bir destan edebiyatını özlediğini de unutmamak gerekir. Nitekim bu özlemini Kiralık Konak romanının şairlikten vazgeçip millet yolunda savaşa giden Hakkı Celis'in ağzından dile getirir; hatta o tarihlerde çok ünlenmiş olan İtalyan D'Annunzio'nun da hayranıdır.

Dönem şairlerinden beklenen içinde yaşadıkları toplumun ihtiyaçlarını unutmamaları onları uyandıracak samimi ve

gerçekliği hiç sorgulanamayacak şiirler yazmalarındır. Gökalp'in bu şiirlerinden birinden alıntılar yapan Yakup Kadri, Ziya Gökalp'in mistik ruhunu da keşfetmiş olan bir başka mistiktir. Malta'daki sürgünden dönen Gökalp hiç değişmemiştir. Gelecekte yine emindir:

"Sanki o zamandan beri hiçbir şey olmamıştı, sanki bütün ümitlerimiz, emellerimiz, bütün arzu ve tahayyüllerimiz bir yığın kemiğe, bir yığın küle inkılap etmemişti" diyerek bu durumu belirten Yakup Kadri, Sakarya Savaşı'nın devam ettiği günlerde Gökalp'in "seksen kilometre ötedeki düşman ordusunun önünde her vakitten ziyade cesur, emin ve cuşışlı" olduğunu söyler.

Sonra bir gün "sabahın alaca karanlığında bir kağrı arabasının içinde sessiz sedasız Ankara'dan çıkarken" görülür. Yazarın zihninde birçok soru vardır. Onların hepsine cevap "Diyarbakır'dan gelen Küçük Mecmua"dır. "O şeyda ruhu bütün cuşış ve bütün inşirahıyla bu sade ve küçük mahfazanın içinde tekrar buluyoruz. Ziya Gökalp, bize vatanın o kuytu ve o ücra köşesinden, sayesi İstanbul gençliğinin üzerine kadar uzanan bir büyük ağaç gibi görünüyor ve senelerden beri mürşitsiz kalan bu avare gençlik o gölgenin serinliğinde vakit vakit bütün bu meşum senelerin imanı sarsan ve mefkûreyi körleten yorgunluklarını, zahmetlerini dinlendiriyor ve her gün yaşanan hayatın fevkinde ezelî neşvelerden mürekkep bir amilin mevcut bulunduğuna tekrar inanıyor gibi oluyor."

Bu yazının bitişi de anlamlıdır. Gökalp henüz savaşın devam ettiği, bir anlamda belirsizliğin sürdüğü günlerde de kendi ruhunun inancını "avare gençlik"e yine sunmaktadır.³

Yakup Kadri'nin bu yazısı ile Halide

³ Yakup Kadri "Küçük Mecmua ve Ziya Gökalp", İkdâm, 9093, 10 Temmuz 1922, s. 2.

Edib'in Gökalp'in ölümü üzerine yazdığı makale aynı yazar hakkında birbirinden farklı bu iki yazarın ne kadar benzeştiği de gösterir. Zira bu iki yazar Millî Mücadele'nin ruhunu iliklerine kadar hissetmiş, o günleri sonraki nesillere aktarmışlardır. İkisi de kendilerini beslemiş olan bu büyük millî şair ve düşünürü ortak görüşle değerlendirmişlerdi denebilir. Gökalp nesillerin yetişmesine damgasını vurmuş bir düşünür olduğu kadar, nesillerin her zaman sevip zevkle okuyabilecekleri bir yazardır. Masalları, şiirleri hangi okuyucuyu cezbetmedi? Türkçülüğün Esasları hangi gence millete karşı görevlerini hatırlatmadı? Hatta Sovyetler Birliği'nin parçalanmasından sonra bağımsızlıklarına kavuşan Türk devletlerinin, yeni iktisadi ve kültür beraberlikleriyle ortak bir Türk dünyasını, Turan'ı da inşa edebileceklerini düşündürmedi mi? Turan Türk mefkûresinin son merhalesiydi. Bir zamanlar Turan diye adını anmaktan bile korkulan büyük Türk dünyası, günümüzde gelecek için büyük bir güç olarak kendisini hissettirmiyor mu?

Cumhuriyet'in ilanından bir yıl sonra, Türkçülüğün Esasları'nın basıldığı yıl, 1876'da doğan ve henüz kırk yedi yaşında 25 Ekim 1924 ölen Ziya Gökalp, ölümsüz Türk bilgeleri arasında yerini almış ve onu yorumlayacak, yeni gelişmelere göre yepyeni hayaller üretecek torunlarını da her halde seyretmektedir.

Türk milletini vatan kavramıyla tanıştıran vatan şairi Namık Kemal

"Ölürsem görmeden millette ümit ettiğim feyzi

Yazılsın seng-i kabrime vatan mahzun ben mahzun"

demişti, genç yaşta öldü ve hayalini göremedi. Gökalp de onun gibi genç öldü, fakat o şanslıydı. Türk milletinin istilacıları

nasıl yendiğini de bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşunu da gördü ve büyük "mekfûre"sinin Gazi Mustafa Kemal Atatürk tarafından gerçekleştirildiğine şahit oldu ve bunu Türkçülüğün Esasları'nda yazabildi. Bir yandan genç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonraki yıllarında yaşasa kim bilir neler yazardı diye düşünürken bir yandan da hiç değilse büyük hayalinin gerçekleştiğini gördü tesellisine sarılıyorum.

Onun hayatı, eserleri hepsi çok insani, basit bir görüşe bağlıdır: "Yurdum mesut olsun, yuvam bahtiyar." Masalları ve şiirleri bunu anlattı, insanları uyandırmak için değil, uyandırmak içindi bütün söyledikleri. Milletinin kendi ülkesinde sonsuza kadar yaşaması için de yaşadıkları günün şartlarını unutmadan yapılması gerekenleri dile getirdi: Türkçülüğün Esasları. Bu kitap onun son sözleri miydi? Türkleşmekten sonra sıra İslamlaşmak ve Muasırlaşma kavramlarının da yorumlanmasına, esaslarının tespitine gelmeyecek miydi? Bu sorular zihne üşüşünce, Gökalp ne kadar vakitsiz ölmüş demekten kendini alamıyor insan. Tıpkı yeri asla doldurulmaz başka şahsiyetler için söylediğimiz gibi. Ama insan fani, millet ise sonsuz hayata namzettir. Yeni nesillerin onun bıraktığı miras üzerinde hem düşünmeleri hem de tazelemeleri gerekir, ama tıpkı onun yaptığı gibi, gözünü asla toplumdan ayırmadan ve ondaki değişme ihtiyaçlarını gözden kaçırmadan. Mektuplarında "yurdum mesut olsun, yuvam bahtiyar"⁴ ifadesi fert, aile, millet olarak birkaç kere tekrarlamış olan Gökalp'in dileğinin yönünde genişleme ve gerçekleşme yolunda olduğumuza inanıyor ve bu büyük Türk bilgisini ölümünün 100. Yılında saygı ve minnetle anıyorum.

4 Ziya Gökalp Külliyyatı II Limni ve Malta Mektupları, Hzl. F. A. Tansel, TTK 1965, s. 45, 429.

ZİYA GÖKALP'IN ALAGEYİK MASALI ÜZERİNE

Prof. Dr. Saim SAKAOĞLU

Ne zaman bir Ziya Gökalp yazısı hazırlığına başlasam aklıma 70 yıl ötesinin Alageyik'i geliverir, hem de hiç unutamayacağım mısralarıyla. Vaktiyle değişik kitap ve yazılarımda bu konuya eğilmiş olsam bile bu satırları apayrı bir konuyla ilgili olarak yazmaya başlıyorum. Hem de onu yalnız bırakmayacak bir kardeş örnekle.

Yıl 1951... 1946 son baharında kaydolduğum Konya Hâkimiyeti Milliye İlkokulu'nu başarıyla bitiriyor ve şehadetname almaya hak kazanıyorum. Üç ay sonra ise Konya Lisesi'nin orta kısmında yeni bir hayata başlıyorum. Üç yol boyunca Türkçe öğretmenlerimiz sırasıyla; Ayşe Oğuz Çörüş. Raşit Usman ve Gündüz Gürgen... İkincinin yaşlılığına karşılık sonuncusunun canlılığı bizi derslerimize daha da yaklaştırıyordu.

Gündüz Bey bir gün sınıfımıza girdikten bir süre sonra bir şiir yazdırmaya başlamıştı. Kemal Demiray'ın Türkçe kitabında olmayan bu şiirin adını elbette tahmin etmişsinizdir: Alageyik. Şairinin de Ziya Gökalp olduğunu öğreniyoruz. Arkadaşlarımı bilmiyorum ama bu şairin adını ben bir yerlerden hatırlıyor gibiydim.

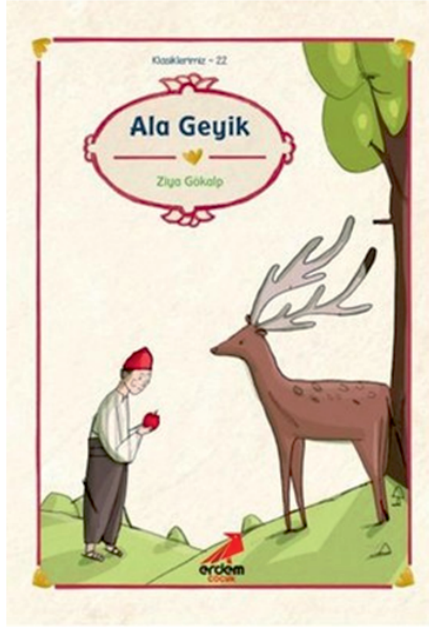
Hatırladım da... Belki 30 yıldan beri yayımlanan aylık bir dergi olan ve adı bir dönem Yedigün, bir dönemde ise 7Gün olarak yazılan haftalık bir dergi. Dönemin önemli yayıncılarından, sonraki yıllarda

Hürriyet gazetesini yayımlayacak olan Sedat Simavi. Bu dergi, bir ara 50 Türk Büyüğü adıyla bir dizi başlatmıştı. Hiç unutmuyorum, ilk ad, Atilla idi, son ad ise Mehmetçik... Aralarda kimler kimler yoktu ki... Derken sonlara doğru bir ad: Ziya Gökalp... Ve ondan sonrakileri zaten gazete sayfalarından ve ders kitaplarından biliyorum: Atatürk, İsmet İnönü. Fevzi Çakmak ve Mehmetçik... Öğretmenimiz bu sevimli şiiri ezberlememizi istemişti. Şiir uzunca

gibiye de ezberlenmeye son derece uygun bir yapısı vardı. Gündüz Bey arada bir tahtaya çağırdığı arkadaşlarımıza oradan birkaç beyit okumasını istiyordu.

Ziya Gökalp ve Alageyik'i şimdilik beklemeye alalım, farklı bir örnekten sonra asıl konumuza dönelim..

Yıl 1980'li yılların başları... Bizim 21 yıl sürecek olan Erzurum yıllarımızın sonlarına doğru... Bir akşam yemeğinden

sonra oturmakta olduğumuz 42. Bloktaki dairemizin zili çalıyor. Gelen üst kat komşularımızdan birinin çocuğu... Elinde bir kitapla karşımda duruyor. Anladım tabii, bu ilk değil ki... Bizim sitede, hatta öbürlerinde şiir ve edebiyat konularında sıkıntıları olan çocuklar Saim Amcalarına gelip yardım isterler. Çocuğumuz kısaca isteğini anlatıverdi. Elindeki kitapta bir şiir vardı ve o da beyit esasına dayalı bir şiirdi. Ancak çocuğumuz haklı olarak bir yerde karşılaştığı bir sorunun çözülmesini istiyordu. Şiir, İstanbul Üniversitesi'nde öğrenci iken hocamız olan Prof. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın bir şiiri idi: Bursa'da zaman. Çocuğumuzu bekletmemek ve sorunu kaynağına dayanarak çözmek için yarım saat sonra gelmesini söyleyerek evine gönderdim.

Evet, şiirin şüpheli yerinde bir aksaklık vardı. Şiir, mesela; kk, ll, mm, nn... diye kafiyelenirken birden farklı bir yapıya bürünüyor ve şöyle sürüp gidiyor: o, öö, pp,, Elbette orada bir mısra atlanmış veya unutulmuş (!) Eksik olan mısraı hatırlayıp özgün metni görmek için hocamızın kitabına yöneliverdim. Hatta bir iki ciddi çalışmayı da ele alıverdim. İlk aklıma gelen eserlerden biri de, Prof. Tanpınar'ın öğrencisi ve benim de öğretmenim olan Prof. Dr. Mehmet Kaplan'ın ünlü eseri, Şiir Tahlilleri II / Cumhuriyet Devri Türk Şiiri (İstanbul 1965) oluverdi. Şiir orada tahlil ediliyordu: 63-72. Şiirin sorunlu mısraının öncesini ve sonrasını Prof. Kaplan'ın kitabından aynen alıyorum.

.....

Gümüşlü bir fecrin zafer aynası,
Muradiye sabrın acı meyvası.

Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,

Türbeler, camiler, eski bahçeler.

Şanlı hikâyesi binlerce erin,
Sesi nabzım olmuş hengâmelerin.

.....

Acaba öğrencimizi tedirgin eden sorun ne idi? Kemal Demiray'ın hazırladığı, Temel Öğretim Okulları Türkçe 8. Sınıf kitabında yer alan Bursa'da Zaman adlı şiirindeki bir mısra eksikti:

Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,
Türbeler camiler, eski bahçeler.

şeklinde verilen beytin ikinci mısraı yoktu; şiir öncesıyla birlikte şöyle devam ediyordu:

Gümüşlü bir fecrin zafer aynası,
Muradiye sabrın acı meyvası.

Ömrünün timsali beyaz Nilüfer,

Şanlı hikâyesi binlerce erin,
Sesi nabzım olmuş hengâmelerin.

.....

Ancak kitapta beyit araları açılmıyor ve arka arkaya sıralanmış olarak sunuluyordu.

Artık bize şöyle düşünmekten başka yol görünmüyordu; Türbeler, camiler, eski bahçeler mısraı ya atlanmış veya alınmamış!

Bize düşen, bu durumu kamuoyuyla paylaşmak olacaktı. Biz de, yayımladığımız bir makale ile konuyu ilgililere duyurmaya çalıştık. İşte bu yazımızın tam künyesi:

“Eski Bahçelerden Korkan Öğretmen”, Erciyes, 8 (92), Ağustos 1985, 25-26.

Hemen hatırlatalım, kim bilir bizim gibi kaç dkkatli okuyucu şikâyetinde bulundu ki kitabın 1983 baskısında eksik mısra yerini almıştı.

Kaldığımız yerden Alageyik değerlendirmemizi sürdürelim. Rahmeti Gündüz Hocamız şiirin ilgili yerlerindeki bazı kelimeleri de açıklıyor ve şiirin anlaşılmasını kolaylaştırıyordu. Mesela; ezelî, sırlı elma, ifrit, vb. kelimeleri açıklıyordu.

Ancak öyle bir beyit vardı ki öğretmenimiz orayı özellikle açıklama gereğini duyuyordu. İşte o beyit:

Otu, ata yetirdim,
Eti, ite yedirdim,

Biz öğrenciler elbette ikinci mısradaki yedirdim fiilinin ne anlama geldiğini biliyorduk, bu durum hocamızca da bilinen bir gerçektir. “Ancak ilk mısradaki yetirdim kelimesi acaba yanlış mı yazıldı, o da mı yedirdim olacak?” sorusu kafalarımızı karıştırıyordu. Biz öğrencilerin bazıları bu fiilin gerçek anlamını bilemeyebiliriz düşüncesiyle Gündüz Bey şöyle bir açıklamada bulunmuştu:

“Buradaki yetirmek kelimesi, yemek fiiliyle ilgili değildir. Bu, ayrı bir kelimedir ve bu kelimemizi şöyle

karşılayabiliriz: Ulaştırmak, yetiştirmek... Mesela burada olduğu gibi, otu, uzağında olduğu için yiyemeyen atın önüne getirmek, yaklaştırmak...”

Böylece o gün Türkçe olduğu hâlde tam anlamını bilemediğimiz bir kelimemizi daha öğrenmiş olmuştuk.

Ancak aradan 16 yıl kadar geçmişti: 1953-1969. Gümüşhane masalları ile ilgili doktora çalışmamı hazırlarken Ziya Gökalp'ın bu konudaki çalışmalarına da eğilmiştim. Elbette derlemeye dayanıp yeniden şekillendirilen masalların yanında Alageyik'i de unutmamıştım. Nedense daha ortaokul sıralarında ilgimize sunulan bu yetirmek fiiliyle ise hiç ilgilenmemiştim, çünkü bu çalışmada o konulara girilmesi gerekmiyordu.

17 yıl sonra Gökalp ve masalları tekrar gündemimde yer alır. Dicle Üniversitesi Rektörlüğü, 24-27 Mart 1986 arasında Ziya Gökalp Sempozyumu düzenler. Biz de davet ediliz. Bildirimizin adı şöyledir: “Ziya Gökalp ve Türk Masallarının Derleme Faaliyetleri.” Bu bildirimiz zaman içinde üç ayrı kaynakta yer almıştır.

Türk Kültürü, 24 (280), Ağustos 1986, 503-506.

Ziya Gökalp Sempozyumu Bildirileri (23 Mart 1986), Diyarbakır 1989, 123-129.

Masal Araştırmaları, Ankara 1999, 222-227.

Daha ortaokul öğrencisi iken ilgimize sunulan bu yetirmek/yedirmek ikilisini bu özel yazımızın konusu olarak ele almanın zamanının geldiğini kabul ederek özellikle genç araştırmacıların çalışmalarına eğilmek istedik. Meğer Gökalp masalcılığı ve özellikle Alageyik ile ilgili bir hayli genç makaleler ortaya konulmuş. Şimdi onları makalelerdeki işlevlerini ve o iki kelimemizi

değerlendirmelerini göz önüne alarak sizlerle paylaşacağız.

1. Gülsüm Tarakçı, “Ziya Gökalp’in Alageyik Manzum Masalının Göstergebilimsel Analiz Metoduna Göre İncelenmesi”, Söylem, 2023, 8 (2), 433-454. Yazıda 15 tablo vardır. Amasya Üniversitesi.

Makale birkaç kesit üzerine kurulmuştur. Burada, masalın belirli olayları bir arada ele alınmaktadır. Aşağıda konumuzla ilgili olan kesitin ilgili beyitleri alınacaktır.

4.Kesit:

.....

At önünde et vardı,
İt ot yemez ağlardı;

Otu, ata yedirdim,
Eti, ite yedirdim.

Açtım bir elmas oda,
Dev şâhı uykuda.

.....

2. Seda Bekteş-Mustafa Kurt, “Değerler Eğitimi Bağlamında Ziya Gökalp’in “Alageyik” ve “Turan” Adlı Şiirlerinin Millî Kimlik İnşası Sürecine Etkisi”, Ana Dili Eğitimi Dergisi /Journal of Mother Tongue Education, 2022, 10 (2), 440-453.

Makalenin ilgili beyitleri aşağıdaki gibidir:

At önünde et vardı,
İt ot yemez, ağlardı!

Otu, ata yedirdim,
Eti, ite yedirdim;

Açtım bir elmas oda,
Dev şahını uykuda... (s. 444-445)

3. Alev Sınar Uğurlu, “İdeolog”-Şair

Ziya Gökalp’in Kaleminden Masallar”, Turkish Studies, 2009, 4 (1), 1025-1040.

Yazarımız, konumuzla ilgili olarak aşağıdaki özet vermektedir:

Türklük bilincini telkin etmek amacıyla yazılan “Alageyik” de “Küçük Şehzade” gibi masal ve destanın iç içe geçtiği bir manzumedir...

Manzum masalın kahramanı top oynarken acıdır. Yerde bulduğu eriği yemek üzereyken bir alageyik eriği kapıp ormana kaçır...

Kahraman geyiği yakalar. Geyik onu görünce sevinir. Altın köşke gitmesini söyler. Dünya güzeli, kahramanı orada beklemektedir. Bunu söyleyen geyik ortadan kaybolur. Kahramanın önünde sırlı bir dünya belirir. Bu kısımda tam bir masal atmosferi vardır. Ak sakallı cüceler, devler, cinler, kesik başlar, periler, melekler yani iyi ve kötünün sembolü olan bütün masal kahramanları bir aradadır. Kahraman kılıcını çıkarır, perileri kurtarır. Altın köşke ulaşır. ... Kapalı kapıyı açar, açığı kapatır. Atın önündeki eti köpeğe, köpeğin önündeki otu ata yedirir. Yardım ettiği bu nesne ya da varlıkların daha sonra o da yardımını görecektir.(1034)

4. Hafize Şahin, “Ziya Gökalp Masallarında “Kolsuz Kız” Motifi Bağlamında Oğuz Ve Turan Ülküsünden Mustafa Kemal’e...”, Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları / Modern Turkish Literature Researches, Ocak-Haziran 2019, 11 (21), 177-197

“Ziya Gökalp, “Alageyik” masalını 1912 yılında yayımlar. Türkçülük ülküsü ile masal sevgisinin iç içe geçtiği bu masalda ve bu dönemde nazma çektiği sonraki masallarda da Ziya Gökalp, Türkçülük ülküsünü masal motifleriyle sarmalamıştır: “Meselâ Alageyik’teki at ve itin önündeki yiyeceklerin ters olması, kapalı ve açık

kapıların bu hâllerinden şikâyetçi olmaları birer masal motifi olarak eklenmiştir." (s. 186).

Bu arada Ziya Gökalp ve masalcılığı ile ilgili şu makaleleri de hatırlatmadan geçemeyeceğiz. Konu üzerinde çalışacak olan genç meslektaşlarıma yardımcı olacağına inandığımız bu makalelerin başka örneklerini araştırmacılarımızın bulmasına bırakıyorum,

1. Mustafa Sever, "Ziya Gökâlp'in Masallarında Tipler / The Types in Ziya Gökalp's Tales", Millî Folklor, 2007, 19 (74), 29-33.

2. Mehmet Emin Bars, "İdeolojik Halk Bilimi Kuramı'na Göre Ziya Gökalp'in Masalları" The Tales of Ziya Gökalp According to Ideological Folklore Doctrine", Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Güz 2017, 7 (14), 181-200.

Özellikle çocuklar için hazırlanan şiir antolojilerinde Alageyik'imizi de göz önünde bulundurduk. Tanınmış bir antolojinin sayfalarını bu açıdan aralayıverdik. İşte onlardan biri:

Çocuklarımıza Şiirler, Şükrü Elçin (hzl.), İstanbul 1980, 239 s.
 Kültür Bakanlığı Yayınları: 360
 Çocuk Kitapları serisi: 29

Şiirimiz Alageyik 94-97. sayfalarda yer almaktadır. Hemen ilgili beyitimize yaklaşıyoruz ve görüyoruz ki burada da durum aynı. İşte o iki mısra...

Otu, ata yedirdim,
 Eti, ite yedirdim. (s. 96)

Kısacası iki yedirdim 1980'lerin başında da görülüyor. Araştırmayı sürdürmek, başka kaynaklara da bakmak gerekebilir ama bir bu kadarıyla yetiyoruz.

Bütün bunlar yetmemiş gibi bir de masalımızın adı kitaplaştırılmış şekilleri ile azı makalelere başlık olmuş şekillerinde iki ayrı kelime olarak, Ala Geyik şeklinde verilmektedir. Bu biraz haksız uygulama gibi gelmektedir. Ad değişmiyor ama yazımına karışılıyor. Bu uygulamanın yanlış olduğu görüşündeyiz. İşte bir bilimsel makale:

Gencay Zavotçu, "Ziya Gökalp'in Manzûmeleri ve Ala Geyik Hakkında", Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 7 (4), Güz 2012. 601-609.

Uyarılarımız ve hatırlatmalarımız göz önünde bulundurulur mu, bilemem ama okuyucularımız da bu konuda desteklerini beklediğimizi unutmamalıdır.

Son nokta: Gökalp'a, Gökalp'in mi yoksa Gökalp'e, Gökalp'in mi? Bunu da araya değilse bile sona sıkıştırmakta yarar vardır.

Bütün çalışmalarda göz önünde bulundurması gereken ana kaynağı bir de burada dikkatlere sunmak istiyoruz:

Ziya Gökalp Külliyyatı 1 - Şiirler ve Halk Masalları / Kızıl Ellma - Yeni Hayat - Altun Işık - Eserleri Dışında Kalan Şiirleri / Tenkidli Basım, (Araştıran ve Hazırlayan: Fevziye Abdullah Tansel), Ankara 1952, 1977, 1989. Türk Tarih Kurumu Yayınları.

GÖKALP ZİYA!

Halide Edip ADIVAR

Sezar'ın cenazesinde dostu Mark Antuan "Ölülerin iyiliği kemikleriyle gömülür, hataları arkalarında kalır" diyor. Ben bir Müslüman ve Ziya Bey'i seven, takdir eden bir insan sıfatıyla bugün onu hep fikir ve kalp güzelliği içinde, büyük dimağının çok yavaş ve güçlkle biriken Türk fikir hazinesine bıraktığı mirasın minnetiyle yadediyorum.

Artık aramızda olmayan Gökalp Ziya'nın hatırasını burada canlandırırken, romantik heyecanlara, şairane terkiplere düşmeden hususi intibalarımınla bahsetmek istiyorum. Kendisi tumturağı, mübalağayı sevmezdi, mütevazı ve sâkit bir vakarı vardı. Kendisini çok sık gördüğüm ve sevdiğim zamanlarda da uzakta bir yabancı olduğum devirlerde de en çok bu Anadolu Türküne has olan sessiz ve güzel vakarın cazibesini hissettim.

Ziya Bey'i evvela Altın Destan'ında tanıdım. Bana bu kadar lisan vezniyle tesir yapmış az şiir vardır. Ahenginde iptidaî bir zenginlik, manasında sıcak ve heyecanlı bir çocuğun zihni, mesail karşısındaki cezb çarpması vardı. "Altın Destan"ın "nerede"leri kafamı o kadar işgal etti ki, adeta Yeni Turan'ı yazmağa sevkeden manevî işaretlerden biri oldu.

Ziya Bey'i çok geçmeden Yusuf Akçura Bey vasıtasıyla tanıdım. Zannedersem 1910 senesinde olacak. O zaman hiç siyasiyatla münasebeti yoktu, ve Yusuf Bey'le Fazlîpaşadaki evime sık sık gelirdi. Vâzıh, tatlı ve hususi bir konuşuşu vardı. Elleri dizlerinin üstünde, gözleri bir resimde

yahut halının bir çiçeğinde kendi düşüncesine dalmış hiç ifade ve evzında [duruşlarında] tesir yapmak kaydıyla mukayyet olmadan konuşurdu.

İttihat rüesası[reisleri] arasında azamî sadegî [sadeliği] ve samimiyetle konuşan merhum Talat Paşa ile Ziya Bey'i gördüm. İkisi de muhataplarının kafasına "ben, ben" diyen benliklerini mütemediyen çarpmazlardı. Gayet garip olarak İttihatçılar arasında biri ilim biri siyaset sahasından meşhur olan bu iki simayı Ziya Bey'in ölüm haberini alır almaz, derhal aynı zamanda hatırladım ve gayr-ı ihtiyari tevazu ve sevimlilikleriyle birbirlerine benzeyen bu iki büyük ölüyü de zihnimde mukayese ettim. Talat Paşa daha zeki ve müstehzi Ziya daha durgun ve akıllı demek ikisini de birbirlerine nispeten ifade eder zannederim.

Ziya Bey'in Yusuf Bey'le münakaşalarında gösterdiği sabır, sükûn ve ekseri Yusuf Bey'e galebe çalan mantık ve ilmî delillerini bugün tekrar ediyormuş gibi görüyorum. Ziya Bey'in o zamanlara tesadüf eden çocuk edebiyatı faaliyeti ilmî âsârından fazla şahsım üzerine tesir yapmıştı. Türkün ilk sevimli çocuk edebiyatını Ziya Bey yazdı. O zaman "çocuk dünyası" diye neşrettiği lâyemut büyüknine masallarını en cazip bir ahenk ve sedegî ile şiire tahvil [dönüşmesi]Türkler arasında onun isminin ebedî olmasına yardım edecek başlıca âmillerden biridir.

Bu samimi ve gayr-ı siyasi dostluk devri mateessüf çok devam etmedi. Ziya Bey'le

kat-ı münasebete zannedersem, tevhid-i tedrisat meselesi sebep olmuştı. Maarifimize müspet ve kuvvetli hizmetlerde bulunduğu kani olduğum ve o zaman maarif nazırı olan Şükrü Bey'le fikir ve esas ihtilafımız Ziya Bey'i öbür tarafa sürükledi ve esasen daha faal siyasete geçtiği için kendisini senelerce hiç görmedim. Bu münasebetle o zamanki tevhid-i tedrisat için birkaç kelime söylemek isterim:

Ziya Bey'in fiilî büyük hizmetleri arasında hukuk-ı aile kararnamesi, mehakimin tevhidi [mahkemelerin birleştirilmesi], tedrisatın tevhidi [öğretimin birleştirilmesi] vardı.

Birincisi 1908'den beri yapılan medenî ve içtimaî işlerin belki en büyüğü idi. İkincisini mütehasıslar çok tenkit ettiler, belki acele yapıldı ve o kadar esaslı değildi. Bilmiyorum. Üçüncüsüne yani tedrisatın yalnız Maarif Nezaretî'nden çıkmasına esas itibaiyle aleyhdarım. İptidaî-i, orta ve yüksek tahsilin umumi hututunda [çizgilerinde] muayyen ilmî bir vecheyi zarurî görürüm fakat bütün mekteplerin idaresi sıkı bir merkezîyetle bir nezarete bağlanmasına taraftar değilim. Makul bir teftiş altında ihtisas mektepleri hatta umumi tahsil halkın teşkilatıyla (belediyeler, evkaf vesaire) yahut hususi teşkilatla idare edilmesinde bir mahzur görmüyorum. Bu tedrisat_ı tevhit esası o zamanki iptidaî mektepleri arasında merhum Hayri Efendi'nin ehemmiyetle hemen hemen en iyilerinden addedilen evkaf mekteplerinde evvela tatbik edildi. Ve bundan sonra Ziya Bey'i senelerce görmedim.

Nihayet 1918'de memleketimiz başımıza yıkılmış gibi mazi enkazı altında, ecnebi istilası altında inlediğimiz günlerde idi. Ziya Bey İngilizlere alet olan bir hükûmetin zindanında idi. Her devir

dönümünde olduğu gibi düşmüşlere indirilen darbelerin büyük bir kısmı zavallı Ziya'ya müteveccihkti.

Bir gün tramvayda idim. Her adımda felaketlerimizin delillerini gösteren sokaklara insanlara dalgın dalgın bakarken zihnimdeki o umumi, uzak yeis rüyeti ortasında bir araba belirdi. Karşısında iki süngülü ile Ziya Bey bir arabada gidiyordu. Yine elleri her vakitki gibi dizlerinin üstünde, yine başı bir tarafa eğilmiş, fakat donuk olan gözleri canlıydı. Birbirimizi bir an gördük, tanıdık. Tramvay süratle geçti, fakat ben gözümde toplanan yaşları içime yedirmek için hayli zaman sarfettim. Senelerden beri birbirinin fikir hatta hatıra sahasından uzaklaşmış iki eski arkadaş o an tekrar senelerin uçurumunu atlادık ve dost olduk, zannettim.

Umumiyetle insanlarda hususiyetle, Osmanlı Türkünde mazlumlara, düşmüşlere karşı ırkî bir incizap ve muhabbet vardır. Kendim bunu bütün anatıyla [incelikleriyle]bildiğim için mazallah bir gün bana farz-ı muhal olarak "başına nasıl bir taç istersin" deseler, derhal: "Dikenden taç isterim" derdim.

Bu tesadüf anından sonra Ziya Bey Malta'ya, ben hakikat dikenden taç giyen, alnı, eli kanlar içinde sürüklenen mazlum Anadolu'ya düştük ve seneler geçti. Nihayet halâs [kurtuluş] günleri gelirken Ziya Bey de Anadolu'ya geldi.

Ankara'daki küçük loş odama gelen Ziya Bey kurşuni kostümü içinde yeni bir hayat keşfetmiş gibi canlı ve şevkli idi. Uzun konuştuk. Evvela hiçbir ilim ve sanat adamının siyasiyata sürüklenmemesi lazım geldiğini söylüyordu. Tabî bundan maksadı faal siyasetti. Çünkü biraz mütekemmil bir adamın mutlak diğer kanaatleri arasında siyasi kanaatleri de vardır. Saniyen yeni Türkiye'nin garba teveccüh etmesi

lüzumunu söyledi ve bizlere biraz darıldı. Avrupadan yediğimiz darbeler bizi gayr-i ihtiyari şarka hatta Asya'ya doğru atmış, kendi kendimizden, şarkın eski ananatından [geleneklerinden] mülhem olarak Yeni Türkiye'ye istikamet vermek arzusu hasıl olmuştu. Buna karşı cesaretle, vuzuhla fikir mücadelesi yaptı. Ruhunun bu ikinci temayülü ona zannedersem kanaat ve imanını bir cümle içine koyan kuvvetli tarifi buldurdu. Müslüman ümmetinden, Türk milletinden, garp medeniyetinden olduğunu ifade etti.

Ankara'da o günlerde mütevazı, sessiz kitapları ve dostları arasında yaşadktan sonra bir gün bir kağıt içinde çocuklarıyla beraber Diyarbakır'a gitti.

Diyarbakırda çıkardığı Küçük Mecmua onun orada hararetli ve samimi bir fikir merkezi yaptığını hissettiriyordu. O fena tab'edilmiş, beş altı yaprak mecmuacığının birçok süslü mecmualardan fazla kudreti ve güzelliği vardı.

İstanbulda bir gün mebus olduğunu haber aldım. Büyük kararından birini değiştirmeye mecbur olduğunu anladım. Sonra İstanbulda gördüğüm zaman çok yorgun, susmuş ve içinden bir şey sönmüş gibiduruyordu.

Dün, uzun bir hastalıktan sonra öldüğünü haberaldım.

Uzun düşünen adamların, başlarıyla yaşayan adamların ne kadar yorgun ve bitab olduklarını bilirim. Onun için gözlerini boşluğa kaparken, ebedî sükûn ruhunu sararken yavaşça "nihayet" demiştir. Ben de meşakkatli ve dikenli bir yoldan sonra dinlenmeye giden eski bir arkadaşın elini sıkarak gibi içimden "Allah rahatlık versin Ziya Bey", dedim.

Ziya Bey'i insan olarak tahlil ederken en bariz hususiyetlerini şunlarda

buluyorum:

Ziya Bey, evvela idealistti. İdeallerini hakikat sahasında görmek için çalışırken yapmağa mecbur olduğu fedakârlıklar onda ifade etmediği derunî bir acılık ve ıstırap yapmıştı. Ziya Bey samimi surette dindardı. Bir zaman hatta Türkiye'nin, Türklerin tekâmülünü yalnız dinî bir teceddüt ve inkılâpta görürdü. İslâm Mecmuası faaliyeti bunun tezahüratı idi. Sonuna kadar dinin ruhanî ve temiz kısmına sadık kalmış bir Müslümandı. Bunu "Müslüman ümmetindenim" çok açık ifade etmiştir. Ziya Beyde Carlyle'in dediği kahramana taabbüd (hero worship) çok kuvvetli idi. Hatta ferdiyetçi (individualist)lere hücum ettiği, "fert yok cemiyet var" dediği zamanlarda bile bazı büyük adamlara kasideler yazmıştır. Ziya Bey'in iki büyük kahramanı Enver Paşa ve Gazi Paşadır.

Ziya Bey'in hayat-ı hususiyesi iyi, mütevazı ve temiz bir insanın en cazip bir numunesini gösterir. Bu o kadar kendini tanıyanlara ve en çok bundan dolayı sevenlere tesir yapmıştır ki bana cenazesindeki kalabalıktan ruhu muazzep oluyormuş gibi bir his gelmiştir. Ziya Bey kendini ve resmini umumi yerlerden o kadar saklamıştır ki eğer cenaze tertibatını kendisi alsa beş on samimi arkadaştan müteşekkil bir cemaatle en تنها bir sokaktan herkesin yattığı umumi bir mezarlığa tabutunu naklettirirdi. İnsan olarak Ziya Bey'in zihnindeki izleri budur. Çok karışık bir devrede gelmiş, ilmiyle siyasi umdelere tesir yapmış bir âlim sıfatıyla ayrıca ve pek ciddi tetkik yapılmak lazımdır. Allah gani gani rahmet eylesin!

KÜÇÜK MECMUA VE ZİYA GÖKALP

YAKUP KADRİ (KARAOSMANOĞLU)

Ziya Gökalp Diyarbakır'da Küçük Mecmua namı altında ilmî ve edebî bir mevkute neşrediyor; bunun bazı nüshaları bize kadar geliyor. Elden ele dolaşıyor ve İstanbul matbuatı ondan bazı makaleler iktibas ediyor. Bu makalelerin kimi içtimaiyata, kimi ilme, kimi bediiyata dairdir. Ziya Gökalp, o müteaddi ve orijinal şahsiyetlerden biridir ki, her dokunduğu mesele derhal nurani bir ehemmiyet kesbeder, bahsettiği mevzular bizde büyük bir alaka uyandırır ve her defasında onun yanından dimağımızda yeni bir fikir, kalbimizde yeni bir his ve gözlerimizin önünde yeni bir ufukla ayrılırız. Ziya Gökalp'ın ağzında veya kalemünde gündelik hayatımızın en adi ve en hurda vakayii ve mesaili bile mefkûrevi birer hadise şekline girer, o derece adiyetlerini kaybeder. Onun için fikriyat âleminin haricinde bir âlem mevcut değildir, içtimai veya sadece ilmi bir düstur halinde ifade edilemeyecek vakıa ve hadiseler onun indinde keenlemyekûn [yok hükmünde] mesabesinde, lakin ona göre dünyada bu gibi vakıa ve hadiseler mevcut mudur? İnsanların yemek yiyişinden, şarkı söyleyişine, oturuşunda, kalkışına kadar her şey onun için bir tettebbu ve tefekkür mevzuu değil midir? İpekler için geçen şu güzel kadın Ziya Gökalp'ın dimağında derhal içtimaiyat ilminin "Feminizm"e dair bir sayfasını açar, yapraklar arasında esen şu rüzgâr onda metafizik bir düşünce uyandırır, anasının eteğinden çekerek ağlayan şu çocuk onu terbiye-i etfal fennine

dair mülahazalara sevk eder, şu arabacı ile hamalın birbiriyle dövüşmesi onun indinde hudutları en muğlak psikolociya bahislerine varan içtimai bir hadisedir. Hayatı bir kitap gibi okuyan böyle âlim tiplerine ancak Anatole France'ın romanlarında tesadüf edilir. Eğer bu büyük Fransız edibinin bütün asarını okudunuzsa Mösyö Bergeret örneğinde mutlaka Ziya Gökalp'ın şahsiyetini bulacaksınız. O, bütün manasıyla katıksız bir âlim enmuzecidir.

Bir zamanlar İttihat ve Terakki Komitesi Merkez-i Umumi azasından olduğu için onda siyasi bir kudret tevehhüm olduğu için onda siyasi bir kudret tevehhüm [var sananlar, vehm] edenler çok yanıldılar. Politika doğrudan doğruya hayat adamlarının işidir, halbuki Ziya Gökalp için kitabı bir düstura veya yüksek bir mefkûreye uymayan hayatın zerre kadar ehemmiyeti yoktur. Siyasi adam bütün heyecanları, hırsları, fazilet veya reziletleriyle "hal-i hazır" yaşayan ve bugünün bir mefkûre mıntıkasından hiç aşağıya inmeyen, Alman filozof Nietzsche'nin bir tabiri veçhile "seyyat ve hasenatın maverasında" dolaşan meczup ruhlu bir insandır. İçinin o bitmez tükenmez rükûdetini [durgunluğu], sinirlerinin o sekineti [sakinliği] o şayan-ı gıpta nikbinliği [gıpta edilen iyimserliği] ona bundan geliyor. Ziya Gökalp emindir ki mazi mevcuttur ve istikbal mevcut olacaktır, o iki şeniyet [gerçeklik] ortasındaki hal ise süratle geçici bir istihale devresidir. Buna niçin o kadar ehemmiyet vermeli? "Hal-i hazır" Ziya Gökalp'ın pek sevdiği bir eski

Türk masalına göre çalak bir geğik arkasından girip cesur ve zeki bir kurt arkasından çıktığımız Ergenekon'dan başka bir şey midir? Ateşçi ateşi yakacak, demirci demiri vuracak, kurda delik açılacak ve hepimiz birden bu delikten dışarıya çıkacağız. Ziya Gökalp on dört seneden beri bunu söylüyor, bunu müjdeliyor. Anlar oldu ki kurdun görüldüğünü, deliğin açıldığını, kurtuluş günün geldiğini ile haber verdi; belki bunda biraz acele etti, hiçbir şüphenin ezmediği gönlünün cuşışına kapıldı; Ziya Gökalp her mefkûre sahibi insan gibi saf ve sade-dildir; kendi muhayyilesinin yarattığı münevver tesavire [aydınlık resimlere] hakikatnazarıyla bakar. Unutmayalım ki, o, aynı zamanda büyük bir şairdir de... Evet Ziya Gökalp büyük bir şairdir, devrin en büyük şairlerinden biridir.

“Benim gönlüm kış günü aç
 Kalan bülbül gibi muhtaç
 Ruhum hasta, sensin ilaç
 Beni dertten kurtar Tanrım!”

mısralarını söyleyen adam Ziya Bey'dir.

Onun ruhunu hasta eden acaba hangi derttir? Bu gönül hastalığı, bu dert kelimesi asrın bu en gürbüz Türkünde bizi hayrete düşürüyor. Her şeyi pembe gören ve derunî neşatına [içten sevincine] payan olmayan yegâne insan o değil midir? Fakat zaman oluyor ki bu neşat ona kâfi gelmiyor, yüksek heyecanların ve şiddetli cuşışların ateşinde yanmak istiyor, Tanrı'ya yalvarıyor:

“Narında var nurdan şemme
 At, istersen cehennem...”

Acaba son geçtiği cehennemde bu tatlı ateşi bulabildi mi? Onu menfasından henüz avdet ettiği günlerde Ankara'da görmüştüm. Etvârı [davranışları] eskisi gibi sakin, gözleri eskisi gibi nafiz ve kavi [içe işleyen ve güçlü] sesi her vakitki kadar ruhaniydi. Başından geçen felaketlerin

hiçbiri, berrak bir menbaa benzeyen dimağının rükûdetini [sakinliğini] zerre kadar ihlal etmemişti; beş on dakikalık bir tevakkuftan sonra yarım kalmış mübahasesine ortasından devam eden bir adam haliyle bundan dört beş sene evvel konuştuklarımızı konuşmaya başladı. Sanki o zamandan beri hiçbir şey olmamıştı, sanki bütün ümitlerimiz, emellerimiz, bütün arzu ve tahayyüllerimiz bir yığın kemiğe, bir yığın küle inkılap etmemişti.

Arada üç dört satırlık boşluk sansürce çıkarılmıştır.

Menfasından yeni avdet eden Ziya Gökalp seksen kilometre ötedeki düşman ordusunun önünde her vakitten ziyade cesur, emin ve cuşışlıydı [coşkundu].

Günün birinde onu, meşum bir sabahın alaca karanlığında bir kağrı arabasının içinde sessiz sedasız Ankara'dan çıkarken gördüler. Nereye gidiyordu? Artık bize söyleyeceği kalmadı mı? Nihayet, yanmak istediği ateşte o da mı birçokları [gibi] kül olmuştu. İşte, son günlerde bize Diyarbakır'dan gelen Küçük Mecmua bu şüpheli suallere karşı belîğ birer cevaptır. O şeyda ruhu bütün cuşış ve bütün inşirahıyla bu sade ve küçük mahfazanın içinde tekrar buluyoruz. Ziya Gökalp, bize vatanın o kuytu ve o ücra köşesinden sayesi [gölgesi] İstanbul gençliğinin üzerine kadar uzanan bir büyük ağaç gibi görünüyor ve senelerden beri mürşitsiz kalan bu avare gençlik o gölgenin serinliğinde vakit vakit bütün bu meşum senelerin imanı sarsan ve mefkûreyi körleten yorgunluklarını, zahmetlerini dinlendiriyor ve her gün yaşanan hayatın fevkinde ezeli neşvelerden mürekkep bir amilin mevcut bulunduğuna tekrar inanıyor gibi oluyor.

CUMHURİYET TÜRKİYE’SİNİN FİKİR BABASI ZİYA GÖKALP

Doç. Dr. Ramis KARABULUT

Mehmet Ziya Gökalp, Türk tarihinin buhranlı bir devrinde, “Hasta Adam”ın son demlerinde (23 Mart 1876 - Diyarbakır) dünyaya gelmiş bir Türk büyüğüdür. Hem baba hem de anne tarafından soyu Diyarbakır’ın yüzde yüz Türk olan köklü ailelilerine dayanır. İlk ve orta öğrenimini sırasıyla mahalle mektebi, Diyarbakır Askerî Rüştîyesi ve Diyarbakır İdadisi (Sultanî)’nde yapar.

1896 yılında İstanbul’a gider. Maddi sıkıntı sebebiyle Mülkiye Baytar Mektebi’ne yatılı yazılır. O günlerde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne üye olur. O artık ihtilalci bir gençtir. Diyarbakır’daki arkadaşlarına yazdığı siyasi mektuplarını polis tespit ettiği için 1900 yılında tutuklanır. On ay tutukluluktan sonra Diyarbakır’a sürgün edilir. Bu arada amcası vefat eder. Bunun üzerine amcasının kızıyla evlenir ve maddi refaha kavuşur. Böylece on dört yaşından beri yaşadığı çalkantılı ve buhranlı dönemi sona erer. Bundan sonra farklı bir Gökalp’le karşılaşırız. 1900 - 1908 döneminde Diyarbakır’da kendini ilmen yetiştirir. Arapça ve Farsçasını ilerletir. Kur’ân-ı Kerim’i tetkik etme fırsatı bulur. Böylece inanç buhranları da biter.

1908’de İkinci Meşrutiyet ilân edilince İttihat ve Terakki Fırkası’nın Diyarbakır temsilcisi olur. İlköğretim müfettişliği görevinde bulunur. 1910’da Selanik’te bulunan İttihat ve Terakki Fırkası’nın

büyük kongresine Diyarbakır temsilcisi olarak katılır. Partinin genel merkez üyeliğine seçilir. Kendisine gençleri eğitime görevi verilir. Ömer Seyfettin ve Ali Canip tarafından yayımlanan Genç Kalemler dergisinde 22 Şubat 1326 (1910)’da “Turan” manzumesi yayımlandığı zaman henüz Millî Edebiyat Hareketi tam olarak başlamamıştır. Bu manzumenin

Vatan ne Türkiye’dir Türklere, ne Türkistan;

Vatan, büyük ve müebbet bir ülkedir: Turan...

mısraları büyük yankı uyandırır.

Ömer Seyfettin’in Türk dilinde ve edebiyatında “inkılap yapma” fikrine Ziya Gökalp ve Ali Canip Yöntem’in de katılmasıyla “Yeni Lisan Hareketi” (1911) daha da güçlenir. Bu hareket, Türk dili ve edebiyatı tarihi boyunca görülmuş en büyük değişimin başlangıcıdır. Bu, tam anlamıyla bir kültür ve sanat inkılabıdır. Yani Yeni Lisan Hareketi, İttihat ve Terakki Fırkası’nın siyasal hayatta yaptığı II. Meşrutiyet’i ilan ve Meclis-i Mebusan’ı açmak gibi inkılapların bir devamıdır.

Gökalp, Nisan 1912’de Meclis-i Mebusan’a Ergani Mebusu olarak girer. Türk Ocağı idare heyetine seçilir. Aynı yıl Darülfünun’da içtimâiyât müderrisliği (sosyoloji profesörlüğü) görevine başlar. 1912 - 1919 döneminde Türk siyasetinde etkili olur.

Türk milliyetçiliği ideolojisi, 19. yüzyıl

sonu 20. yüzyıl başlarında önce dil ve edebiyat sahasında görülür. Daha sonra da bütün Türk yurtlarında milliyetçiliğin felsefesini yapan, tarihini araştıran Yusuf Akçura, Gaspralı İsmail Bey, Mehmet Emin Yurdakul, Hüseyinzade Ali Turan, Zeki Velidi Togan, M. Fuat Köprülü gibi ilim ve fikir adamları yetişir. Bunlar arasında Türkçülük idealinin felsefesini yaparak Türkçülük Hareketi'nin gelişmesinde büyük iş gören yazar, şair, ilim ve fikir adamı Ziya Gökalp önemli bir yere sahiptir.

Bilindiği gibi Kurtuluş Savaşı yıllarında (1919 – 1922) Türk basın organları da yazarları da manda taraftarları ve Kuvayımillîye taraftarları şeklinde ikiye ayrılır. Yazar Ali Kemal, Peyam-ı Sabah gazetesindeki yazılarıyla mandacılık fikirlerini destekler. Ergani Mebusu ve Darülfünun hocası Gökalp gibi bir kısım yazarlar da Kuvayımillîye'yi destekler. Gökalp o günlerde İngilizsever ve manda yanlısı Ali Kemal ile polemiklere girer. Ali Kemal'in ona "Türk olmadığı" gibi asılsız ithamlarda bulunması üzerine bir manzumeyle cevap verir. Bu manzume Gökalp'in ölümünden sonra Orhan Seyfi Orhon'un çıkardığı Güneş mecmuasında (1927) şu notla yayımlanır: "Ziya Gökalp, bu şiirini mütareke esnasında Türk olmadığı hakkındaki garazkârâne neşriyatı üzerine Ali Kemal'e hitaben yazmış, fakat o zaman neşrine imkân bulamamıştı:

Ali Kemal'e

"Ben Türk'üm" diyorsun, sen Türk değilsin!"

"İslâm'ım!" diyorsun, değilsin İslâm!"

Ben, ne ırkım için senden vesika,
Ne de dinim için istedim i'lâm!

Türklük'e çalıştım sırf zevkim için,
Ummadım bu işten asla mükâfat!
Bu yüzden bin türlü felâket çektim,

Hiçbir an esefle demedim: Heyhât!

Hatta ben olsaydım Kürt, Arap,
Çerkes,
İlk gayem olurdu Türk milliyeti!
Çünkü Türk kuvvetli olursa mutlâk,
Kurtarır her İslâm olan milleti!

Türk olsam, olmasam ben Türk dostuyum,
Türk olsan, olmasan sen Türk düşmanı!

Çünkü benim gâyetim Türk'ü yaşatmak,
Seninki öldürmek her yaşatanı!

Türklük hem mefkûrem, hem de kanımdır;

Sırtımdan alınmaz, çünkü kürk değil!
Türklük hâdimine "Türk değil!" diyen,
Soyca Türk olsa da piçtir, Türk değil!"

İstanbul'un işgali üzerine diğer ileri gelen İttihatçılarla birlikte tutuklanır. Ermenilerin katliamına fetva vermekle suçlanır. Divaniharp sürgünle cezalandırılır. 21 Eylül 1919'da tutuklanır ve Malta'ya sürülür. Sürgün yılları onun için çok zor yıllardır. Yazdığı mektuplar çektiği ıstırapın boyutlarını anlatır. Eşine yazdığı şu mektupta kendini üç türlü garip saydığını söyler:

"Yuvamdan, yavrularımdan uzak düşmek bir gurbet. İlmî, edebî meslektaşlarımdan ayrılmak ikinci gurbet, asıl vatandan ayrı olmak da üçüncü bir gurbet... Senden ayrı bulunmak, yavrularımın civıltılarını işitememek de bir hicran değil midir? Edebî ve ilmî mecmualara yazı yazamamak, Darülfünun'da, Türk Ocağı'nda konferanslar verememek, düşünmekten başka bir işi olmayan bir adam için büyük bir mahrumluk değil mi? Benim asıl

vatanımdan, büyük ve hakiki vatanımdan başka bir de iki küçük vatanım vardır ki birisi mesleki zümrem, ikincisi de sevgili ailemdir. Ben bu üç vatandan da vücutça uzağım; fakat ruhum, kalbim, hayatım, onlarla beraberdir.”

Bu satırlarda Ziya Gökalp “vatansever, ilim adamı, aile babası” olmak üzere hayatının üç kutsalını açıklar.

Mustafa Kemal, Sakarya Savaşı’nda Yunan kuvvetlerine karşı büyük bir zafer kazanınca Gökalp ve arkadaşları iki yıldan fazla süren sürgün hayatından Mayıs 1921’in ilk günlerinde yurda dönerler. Pek de iyi karşılanmazlar. Çünkü halk, ülkenin kötü duruma düşmesinden dolayı İttihatçılar’ı sorumlu tutar. Ayrıca Gökalp’a üniversitedeki görevi iade edilmediği için Diyarbakır’a döner. Zor şartlar altında Küçük Mecmua’yı çıkarmaya başlar. Bu dergi ile uzaktan da olsa İstanbul’un fikir hayatında etkili olur.

İstiklal Savaşı kesin ve büyük zaferle sonuçlanınca Atatürk tarafından Maarif Vekâleti Telif ve Tercüme Heyeti Başkanlığı’na getirilir. Bu görevde kaldığı kısa müddet içinde bu kurumun ilk kitabı olarak Türkçülüğün Esasları (1923)’ni bastırır. Bu eser, Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kültür yayınıdır. Arkasından Türk Töresi ve Altın Işık’ı yayımlar. Bu arada yeniden eski partilerini kurmaya çalışan İttihatçılar’a katılmaz. O, Mustafa Kemal’e bağlı kalmayı tercih eder. Çünkü o artık daha ayakları yere basan ve akılcı bir milliyetçilik anlayışına ulaşmıştır. Türkçülüğün Esasları’nda Türkçülük idealini üç aşamaya ayırır:

1. Turancılık (uzak ideal),
 2. Oğuzculuk (yakın ideal),
 3. Türkiyecilik (Gerçekleşmiştir.).
- Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşunda

Atatürk’ün askeri ve politik alandaki rolünü, fikir ve edebiyat sahasında Gökalp üstlenir. Artık özlemini duyduğu Türkiyecilik ideali gerçekleşmiştir. 1923 seçimlerinde Diyarbakır Milletvekili olduktan sonra Türk Medeniyeti Tarihi’ni yazma işini üzerine alır. Bu kitabın ilk cildini bitirdikten sonra 25 Ekim 1924 gecesi İstanbul’da vefat eder.

Her millî ideolojinin arkasında millî romantikler vardır. Gökalp, Türkiye’nin karanlık ve çalkantılı günlerinde Türk tarihini, kültürünü ve kurumlarını gönlünde yaşatan, dönemin şartları içinde Türk toplumunun sorunlarını çözmek isteyen ve yol gösteren bir millî romantiktir. Onun Türk kültürüne yaptığı en büyük hizmet, Türk düşüncesinde yaktığı “millî devlet” ışığıdır. Onun fikirlerinin merkezi budur.

Gökalp’ın Selanik’te kaldığı yıllar (1909 - 1911)’dan sonraki faaliyetleri, millî devleti oluşturacak olan “yeni hayat” fikri etrafında şekillenir. Hareket noktası, II. Meşrutiyet sonrası Türk insanının zihni ihtiyaçlarına cevap aramak ve Türk toplumunu medeni bir millet hâline getirmektir.

“Yeni hayat” tarzının millî hayatın ihtiyaçlarına göre şekillenmesi için önce millet kavramının açık bir biçimde ele alınıp işlenmesi gerekir. Bu, birdenbire çözülecek bir problem değildir. Çözüm yollarını Türkçülüğün Esasları (1923) kitabında ortaya koyar: Ümmet devrinden millet devrine geçebilmek için medenî ve yeni sosyal kurumlar gerekir.

Vatan şiirinde vatani millî, içtimaî, sınaî, iktisadî ve siyasî bakımdan şöyle anlatır:

Bir ülke ki toprağında başka ilin gözü yok

Her ferdinde mefkûre bir, lisan,
adet, din birdir...

Mebusanı temiz, orda Boşoların
sözü yok.

Hududunda evlâtları seve seve can
verir;

Ey Türkoğlu, işte senin orasıdır
vatanın!

Çoban ve Bülbül şiirinde de adeta
vatanın coğrafi sınırlarını çizer:

Çoban dedi: Edirne'den tâ Van'a

Erzurum'a kadar benim
mülklerim.

Bülbül dedi: İzmir, Maraş, Adana,

İskenderun, Kerkük en saf
Türklerim!

Zaman zaman milliyetçilik ile
İslâmiyet'i karşı karşıya getirerek şahsî
çıkarları ve bölücü emellerine hizmet
edenler bulunurlar. Bunun için de Ziya
Gökalp'ı ya insanlık düşmanı ya da İslâm
düşmanı gösterme çabasındadırlar. Sanki
Türk milliyetçileri İslamiyet'e karşıymış!
Sanki milliyetçi olmak dindar olmayı, dini
sevmeyi engelliyormuş! Aksine
milliyetçiler kültüre büyük değer verirler.
Milleti kültürle açıklarlar. Dini kültürün
can damarı olarak görürler. Bu konuda şu
mısraları ona yöneltilen iftiralara cevaptır:

İlmimiz yoksa da imanımız var,
Gökten bize inmiş Kur'an'ımız var.

Kur'an diyor eyleyiniz itaat
Hakk'a, sonra Peygamber'e, devlete!
Vicdanımın bütün hissi sadakat
Kanunlara, hadis ile ayete...

Yüce Tanrı! İlimize ışık saç,
Tarihimiz öz yolunu anlasın!
Damarında tıkanıklık varsa aç,
İslâmlığın eski kanı kaynasın!

Bir elde yaşamız, bir elde Kur'an
Saçacağız adli her yerde, her an
Türklükle İslâmlık kardeş olacak
Fark edilmeyecek halife, kağan
İslâmiyet bir kızdır, bekçisi Türk bir
arслан

Elinde dalkılıcı, bekler onu her zaman
İslâmiyet güneştir, biz onun kıvılcımı.

Bu mısraların sahibinin dinine ve
imanına hangi cesaretle laf söylenir?...
Sadece gaflet ve ihanettendir.

Türk millî romantizminin ve millet
mistiklerinin en büyüklerinden biri
Gökalp'tır. Onun gibi millî romantikleri
çeşitli iftiralarla küçültmek isteyenler hep
olacaktır. Bunlar sinek vızıltısı
mahiyetinde şeylerdir. Yeter ki bizler
hayatını millete adanmış millî
romantiklerimize sahip çıkalım. Türklüğe
yaptıkları hizmetlerden dolayı Allah
onlardan razı olsun.

Kaynaklar:

Erişirgil, M. Emin, Bir Fikir Adamının Romanı -
Ziya Gökalp, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Ziya Gökalp, Ali Kemal'e, Güneş, S. 2, 15
Kanunisani 1927, s. 5.

Göçgün, Önder, Hususi Mektuplarına Göre: Ziya
Gökalp'in Hayat Görüşü, s. 1, Türk Kültürünü
Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1992.

ZİYA GÖKALP'IN HER YAZISI AYRI AYRI YORUMLANMALIDIR

İSMAİL ÖZMEL

Düşünce hayatımıza yeni unsurlar yeni iksirler katmalıyız, bunun çıkar yollarından birisi de düşünce dünyamıza yeni kavramlar, ülküler ve yeni görüşler getiren müelliflerin, düşünürlerin her yazısının ayrı ayrı yorumlanması düşünce hayatımızı zenginleştirebilir ve yeni şeyler getirebilir diye düşünüyorum. 30 Ağustos 1924 günlü konuşmasında devlet kurucumuz bu günlere de ışık tutabilecek şu sözleri söylüyor:

“Asırlardan beri Türkiye'yi idare edenler çok şeyler düşünmüşlerdir; fakat yalnız bir şeyi düşünmemişlerdir: Türkiye'yi!.. Bu düşüncesizlik yüzünden Türk vatanının, Türk milletinin uğradığı zararları ancak bir tarzda telafi edebiliriz: O da artık Türkiye'de Türkiyeden başka bir şeyi düşünmemek. Ancak bu zihniyetle hareket ederek her türlü selamet ve saadet hedeflerine ulaşabiliriz.[11] (30 Ağustos 1924) (11- Atatürk'ün Bütün Eserleri, 16. cilt, Kaynak Yayınları, s. 288) (https://tr.wikiquote.org/wiki/Mustafa_Kemal_Atat%C3%BCrk, internet 23.05.2024)

Ziya Gökalp'ın Malta sürgününden döndükten sonra ailesiyle bir kağına binerek İstanbul'dan Diyarbakır'a dönmesiyle ortaya çıkan

Küçük Mecmua, çevri yazısını Prof. Dr. Şahin Filiz'in yaptığı kitabı karıştırırken, ilginç bir çağrışımla, derginin bütün sayılarının bir araya getiren bu kitaptaki Ziya Gökalp yazılarının ayrı ayrı yorumlanmasının niçin yapılmadığını düşündüm. [MOU1]

Çıktığı günlerde büyük bir ilgi ile karşılanmış olan Küçük Dergi bilindiği gibi Gökalp'ın Malta dönüşü 5 Haziran 1922-18 Mart 1923 arasında Diyarbakırda yayımladığı dergidir. Bu tarihler Gökalp'ın Türkçülük anlayışının en önemli uygulama devridir ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş safhasının sonucuyla Cumhuriyet'in ilanından bir kaç ay öncesinde çıkmıştır. Zaten Gökalp'ın bundan sonraki en önemli eseri de Türkçülüğün Esaslarıdır. Bu bakımdan bu dergideki her yazı çok ciddi bir şekilde yorumlanmayı da hak etmektedir, ancak bunun Gökalp'ın Türkçülük düşüncesini geliştirdiği önce yazıları için yapmak, hem okuyucuyu hem de yorumlayıcı birçok yanıla götürebilir. Nitekim Gökalp'e yöneltilen bazı eleştiriler onun düşüncesinin tekamül sürecindeki bir noktaya takılıp kalmaktan kaynaklanmaktadır. Çevriyazısı 2009 yılında yayımlanmış olduğu halde geç de olsa bunun ilk denemesini niçin biz

yapmayalım 14 ağustos 338 tarihinde derginin 11. sayısında çıkmış olan "Mefkûrenin Nevileri ve Derecatı" (dereceleri) adlı yazıyla yorumuma başlıyorum. Aşağıdaki metin Gökalp'ın metni değil, metin üzerindeki benim yorumumdur.

Mefkûre, bilinçle tahayyülün el ele vererek kurduğu bir sentezdir ki, kişide olması gerekenlerin en iyisi, en mükemmeli olarak kabul gören bir tasavvurlar toplamıdır. Mefkûrenin temelinde kişinin veya toplumun uzun kültür ekzersizleri sonucu, kusurlarından ayıklanarak ortaya getirilen, insanı, toplumu bulunduğu noktadan daha yüksek ve daha kusursuz bir hedefe doğru yönelten, yükselten duygu ve düşüncelerin tamamı olarak da tasvir edilebilir.

Mefkûrede insanı sarıp sarmalayan ve onu kendi vadisinde veya hedef vadide daha verimli bir hareketliliğe ve çalışmaya götürür. Daha ümit var, daha güçlü ve daha verimli bir hayatın müjdecisi olarak kabul edilir. Birçok mütefekkir derinleştiği sahanın unsurlarından bir mefkûre yapısı ve muhtevası ortaya koymak durumunda kalır. İslam ittihamı, Türklük ideali, vatan bilinci ve sevgisi, millet sevgisi, insanlık ideali gibi. Bu tasavvurları bir görüş bir amaç, bir ülkü olarak önümüze getiren olaylar zinciri ile birçok örneği önümüze seren tarih bilgisi ve bilinci günün ihtiyaçlarına cevap versin diye ortaya attığı ve bazen bir ömür boyu işleyip dokuduğu bu amaçlar, çok zaman

birbirinin yolunu kesmez. Ama insanlar bir türlü bu uzak ve yüksek zirve tahayyüllerin sebep ve hikmetleri üzerinde durup düşünmeye vakit ayıramazlar. İslam birliği fikri, imparatorluğun dağılma dönemine girdiği zamanların bir hatırası olarak halen taraftar bulan bir ülkü. Türk birliği fikri ile çelişen bir tarafı var mı? Bütün Türkler bir ordu, katılmayan kaçaktır, aklımda kalan cümlelerden birisi. Bütün Türklerin bir araya gelmesinin, bulundukları coğrafyalar sebebiyle, mümkün olmadığını çoğumuz biliriz ama Türk devletlerinin iş birliği ve kalkınma yolunda yardımlaşması ve edebiyat, sanat ve kültür yönlerinden bu ivmeden faydalanarak çalışmaları daha bilinçli ve daha verimli kılmanın bir vasıtası olarak niye çelişsin?

Vatan sevgisi üzerinde yaşayan milletin ruhuyla karışmış yekvücut olmuş haliyle ortak kültür, ortak bilinçle onu korumak, zenginlik ve tarihi derinliği ile koruma ve kollama bilinci, ülke yararına yapılacak çalışmaların hareketlendiren bir unsuru olarak ortaya çıkan gerçeği, yaşamaya ve yaşatmaya çalışmanın hangi gaye, hangi amaçla çelişkisi olabilir? Millet sevgisi, birlik ve beraberlik içinde huzurlu ve kalkınan bir hayatın parçası olduğunu düşünen ve inanan millet fertlerinin bu duyguları ve birbirlerini kardeş gözü ile gören, aynı vatanın sahipleri olarak birbiriyle kaynaştıran, geliştiren duyguların hangi amaçla, hangi ülkü ile çeliştiğini düşünebiliriz? İnsanlık ideali, üzerine

çok şey söylenebilir, ama bu düşünce adeta bütün amaçların ötesinde, bütün insanlığı aynı gözle görmenin bazı ön şartları vardır. Aile fertlerini, içinde doğup yaşadığı vatanın ve milletin sevgi basamaklarını hazmetmeden, içselleştirmeden bu ideale yönelmek bizce ham bir hayal olarak kalmaya mahkûmdur. İnsanlık ideali adeta görüntü ve anlayış olarak bütün insanlığı kuşatacaksa, çok yüksek bir kültür ve anlayışa ulaşmadan bu düşüncüyü dilde söylemenin hayata uygulanması bakımlarından fazla bir etkisi olacağını sanmıyorum. İnsanlık diyoruz bakıyorsunuz, daha güçlü ve silahları vasıflı ordulara sahip ülke, komşusunun fakirliğinden ve yeterli imkanlara sahip olmadığını bilmesi sebebiyle, insan vicdanın ve insanlık idealinin kabul etmeyeceği bir katliamı yapmaktan çekinmiyor. Belki o ülkede insanlık idealini gaye edinmiş dernekler, vakıflar olabilir Ama hakikat bütün acılığı ve adaletsizliği ile önümüzde dururken, dilin ucuyla söylenmiş sözlerin avunmaktan başka bir faydasının olacağını düşünmüyoruz. Bütün bunlara rağmen eğer varsa o dernek ve vakıfların insanlık ideali üzerine yapıcı ve geliştirici sözlerini bile vazgeçilmez bir başlangıç olarak görmek gerektiğini söylemeliyiz.

Mefkûre kavramı Ziya Gökalp'ın Türkçeye kazandırdığı güzel ve sevimli bir kavram olarak bizi her dönemde üzerinde düşünmeye ve fikir üretmeye teşvik eden bir öncü kavram olarak

gördük. Üzerinde durmak istediğimiz makale, Diyarbakır'da Küçük Mecmua'nın on birinci sayısında ilkyazı olarak yayımlanmıştır. Dergi kendisini ilmi, edebi, siyasi mecmua olarak tanıtmaktadır. 'Mefkûrenin çeşitleri ve dereceleri' başlıklı bu yazının birinci cümlesi: "Memleketimizdeki fikri hastalıklardan biri de mefkûrelerden yalnız birisini doğru TELAKKİ EDİP diğerlerini yanlıştırmaktır."

Yukarıda bir nebze temas ettiğimiz bu nokta, etraflıca düşünmeyi zorunlu kılmaktadır. Bütün İslam ülkelerini birleştirmek hayali ne kadar gerçekçi bir tasavvurdur? Daha mezhepler arası ve cemaatler arası yakınlaşmayı ve hoşgörüyü kuramayan bir anlayış, İslam dışı sanılan ama kendisini Müslüman sayan insanları tamamının aynı fikirde ve aynı gayede birleştirmek, tarih dede diyor ki bu bir ham hayaldir. Osmanlı dönemi Türk tarihinde, bütün Müslümanlar birleşmiş ve kaynaşmış olsaydı 600 yılı geçkin bir süre yaşamış bir imparatorluğun bitişi böyle olabilir miydi? İlk ihanet haberlerinin geldiği yöreleri düşünmek bile bizi uyandırabilir. Buna rağmen bu idealin diğer amaçlarla çelişmediğini söylemek gerekir. Bugün için anlayışlarda bir genişleme ve ferahlık yakalandığını söylemek fazla bir iyimserlik olarak kabul edilebilir mi?

Bir amacı, bir hedefi düşleyenler, diğer hedefin kendisine bir zarar göstermeyeceğini bilecek kadar birikime sahip olması elbette istenen bir

ortamdır. Böyle bir ortamın fikir ve düşünce dünyasını geliştirmek için ülküleri ortaya koyan kaynakların ilk çıkış noktalarındaki metinlerini şerh etmek, istenen ve ulaşılması düşünülen hedefe ulaşmak için diğer amaçların ve gayelerin kendi tasavvurlarını zarar vermeyi bir tarafa bırakalım, çok faydalar ve çok ortak noktalar bulmanın mümkün olduğunu bu yorumlardan yararlanarak ortaya koyabiliriz.

Ziya Gökalp başka bir makalesinde mefkûreyi şöyle anlatmıştır:

“Filhakika kıymetlerin değişmesi mefkûrelerin değişmesine tâbidir. Meselâ, aşiret mefkûresinin hakîm olduğu devirde, her fert için en kıymetli adamlar, kendi aşiretine mensup kimselerdir. Kast mefkûresinin hakîm olduğu devirde, en kıymetli adamlar, kendi kastına mensup fertlerdir, imparatorluk mefkûresinin hâkim olduğu devirde, en kıymetli adamlar, sarayın en sadık bendeleridir. Milliyet mefkûresinin hâkim olduğu devirde de,

en kıymetli adamlar, milletin istiklâline, hürriyetine, terakkisine çalışanlardır. Bu suretle, anlaşılıyor ki kıymetli olan şeyler, mefkûrenin timsalleri olduğu için kıymetlidir. Kıymetli olan şeylerdeki ve şahıslardaki manevi nüfuz da mefkûredeki manevi nüfuzdan alınmalıdır. Kıymetlerin birer vecd menbai, birer feyiz kaynağı olması da mefkûrelerin bu kudretlere malik olmasındandır. *Ziya Gökalp «Musahabe», Mefkûre Nedir?, Küçük Mecmua, Sapı[MOU2] : S (24 Temmuz 1922), s. 1 - 6. 4, https://ulkucubellek.com/wp-content/uploads/Ziya-Gokalp_Makaleler-VII.pdf, Abdülhalık Çay, internet 14.04.2024]

Mefkûreler insanı ve toplumu; bütün toplumun çıkarına uygun olarak; harekete geçiriyor, çalışmalarını daha ölçülü ve daha verimli hale getiriyorsa, farklı mefkûrelerin birbirine hor bakması anlamsız bir tutarsızlıktır diyebiliriz. 16.04.2024

ATATÜRK'ÜN FİKİR HAYATINI ETKİLEYEN TÜRK DÜŞÜNÜR VE YAZARLAR

Kerim GÜL

GİRİŞ

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirleri her Türk insanı için çok büyük öneme sahiptir. Onun fikirlerinin oluşumunda birçok etken vardır. Öncelikle ailesinden söz edecek olursak babası Ali Rıza Efendi'den etkilenecek askerlik mesleğine ilgi gösterdiği görülmektedir. Atatürk'ün fikirlerinin oluşumunda yaşadığı yerlerin etkisinden de söz etmemiz mümkündür. İlk fikirlerini ailesinin de yaşadığı Selanik'ten almaktadır.

Atatürk, lise yıllarından itibaren birçok yazar ve düşünürden etkilenmiştir. Bu yazar şair ve düşünürlerden en önemlileri şunlardır: "Ziya Gökalp, Jean Jack Rousseau, Namık Kemal, Voltaire, Descartes, Mehmet Emin Yurdakul ve Tevfik Fikret, vb."dir. Atatürk'ün bütün başarıların arkasında yatan en önemli güç belki de bu yazar ve düşünürlerden etkilenmesidir.

Öncelikle Türk yazar ve düşünürlerden kısaca bahsedecek olursak Ziya Gökalp, Türkçülük düşüncesi savunan bir yazardı. Atatürk'ün fikirlerinin babası olarak bilinmektedir. Namık Kemal ise "Vatan Şairi" olarak bilinmektedir. Atatürk, gençlik yıllarından itibaren Namık Kemal'in şiirlerini dilinden düşürmemiştir. Mehmet Emin Yurdakul ise Atatürk'ün Türkçülük fikirlerinin oluşmasında etkili

olmuştur. Yurdakul özellikle milliyetçiliği, halkçılığı savunan şiirler yazmıştır. Tevfik Fikret'e geldiğimizde ise o, eserlerinde eşitlik ve adaletten söz etmektedir. Çalışmamda sizlere Mustafa Kemal Atatürk'ün fikirlerini etkileyen Türk yazar, şair ve düşünürlerin özelliklerinden ve Atatürk'ü nasıl etkilediğinden bahsedeceğim.

Mustafa Kemal'i Etkileyen Türk Düşünür ve Yazarlar

a) Mehmet Emin Yurdakul (1869 – 1944)

Türk edebiyatının en önemli şairlerinden birisi Mehmet Emin Yurdakul'dur. Osmanlı aydınları arasında savunulan Osmanlıcılık ve İslamcılık fikir akımlarına karşı oluşan Türkçülük akımını benimsemiştir. Eserlerinde milliyetçiliği ve halkçılığı savunan şiirler yazmıştır.

Toplumun sorunlarını dile getirmekten çekinmeyen Mehmet Emin, sık sık eserlerinde özgürlük ve eşitlik gibi konuları ele almıştır. Türk Ocağının kurucuları arasında yer almış ve bir süre ocağın başkanlığını da yapmıştır. Kurtuluş Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Anadolu'ya gelip Adana, Antalya, İzmir gibi şehirleri dolaşmış; Türk milletinin Millî Mücadele'ye destek vermesini sağlamak amacıyla çeşitli toplantılar düzenlemiştir.

Türk milliyetçiliği ve Türk edebiyatı tarihinde, dilde ve vezinde Türkçülüğü

ondan önce savunan şairlerde vardır. Mehmet Emin Yurdakul'dan önce XV. ve XVI. Yüzyıllarda yaşayan Aydınlı Visâlî, Edirneli Nazmi ve Tatlavlı Mahremi gibi şairlerle başladığı görülmektedir.

Mehmet Emin Yurdakul Türk nesillerine milli bir kimlik kazandırmakta önemli rol oynamıştır. Bunu kanıtlayan en önemli belge ise Millî Şâir'in Millî Mücadele'ye katılmak üzere İstanbul'dan Anadolu'ya gelişinde onu sevinç ve saygı ile selâmlayan Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1 Nisan 1921'de çekmiş olduğu telgraf şu şekildedir:

“İnebolu'da Millî Şairimiz Mehmed Emin Beyefendi'ye

Türk milliyetperverliğinin İlâhî mübeşşiri olan şiirleriniz bugünkü mücadelemizin rûh-u hamasetine ufk-u tulû' olmuştur.

Teşrifinizden duyduğum memnuniyeti beyan ile sizi milletimizin mübârek babası olarak selâmlarım.”

Mehmet Emin Yurdakul, özellikle millî kültür, millî birlik ve beraberliği temel alan düşünceleriyle Mustafa Kemal'i derinden etkilemiştir. Mustafa Kemal birlik ve beraberliğin önemini Mehmet Emin Yurdakul'un fikirlerinden ilhamla dile getirmiştir.

b) Namık Kemal (1840 – 1888)

Namık Kemal, Türk milliyetçiliğine öncülük eden yazarlardan birisidir. Eserlerinde vatanseverlik, özgürlük ve ulusçu bir yapı görülmektedir. Bu yönüyle Mustafa Kemal Atatürk'ü derinden etkileyen yazarlardan birisi olmuştur. Kişisel özellikleri ile diğer yazarlardan farklı görünmeyi başaran Namık Kemal

“Vatan Şairi” olarak bilinmektedir. Vatan sevgisi, adalet ve özgürlük gibi konuları eserlerinde işlemiştir.

Mustafa Kemal Atatürk, Fransızca'yı çok iyi bir şekilde öğrenmiş ve Fransızcanın yardımı ile Fransızca yazılan eserleri de okumaya özen göstermiştir. Bu da Mustafa Kemal Atatürk'ün okumaya ne denli önem verdiğini bizlere göstermektedir. I. Dünya Savaşı sırasında çeşitli kitapları okuduğu görülmektedir. Okuduğu kitapları anı defterine de kaydettiği bilinmektedir. 7 Kasım- 25 Aralık 1916'da şu kitapları okumuştur:

Namık Kemal, Tarih-i Osmani, İstanbul, 1889.

Makalat-ı Siyasiyye ve “Edebîye, İstanbul, 1327 (1911)

Mehmet Emin (Yurdakul), Türkçe Şiirler, İstanbul, 1316 (1900)

Tevfik Fikret, Rûbab-ı Şikeste, İstanbul, 1316 (1900)

Ahmet Hilmi-i, Şehbender-zade, Filibeli., Allah'ın kâr Mümkün

Müdür? İstanbul, 1327 (1911)

Georges Fonsegrı v e, Mebadi-i Felsefeden Birinci Kitap: İlmünnefs.”

Çev. Ahmet Naim, İstanbul, 1331 (1915)

Alphonse Daudet, Sapho, Moeurs Parisienne,

Şerafettin Turan'ın eserinden edindiğimiz bilgilere göre Mustafa Kemal'in birçok yazarı savaşta bile okumaktan geri kalmadığı görülmektedir. Özellikle de Vatan Şairi olarak bilinen Namık Kemal'i de okumaya özen göstermiştir. Namık Kemal, vatan ve hürriyet kavramları ile Mustafa Kemal

Atatürk'ü en çok etkileyen yazarlar arasına girmeyi başarmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk'ün öğrencilik yıllarından itibaren Namık Kemal'den etkilendiği bilinmektedir. Onun harp okulundaki arkadaşları ile birlikte (Ali Fuat Cebesoy ile Asım Gündüz) Namık Kemal 'in eserlerini gizlice okudukları bilinmektedir. Bu da Mustafa Kemal'in okumaya özen gösterdiğini ve Namık Kemal' den etkilenmiş olduğunu bizlere göstermektedir. Atatürk'ün arkadaşları Atatürk'ün Namık Kemal'i "Türk ulusunun yüzyıllardan beri beklediği sesi" olarak değerlendirdiğini anlatmaktadırlar.

Mustafa Kemal Atatürk, Millî Mücadele yıllarında bile Namık Kemal'in eserlerini okumuş hatta onun eserlerini değiştirerek Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsüsünden şu şekilde dile getirmiştir: "Vatanın Bağına düşman dayasın hançerini-Bulunur kurtaracak baht-ı kara maderini" gibi hafızalardan uzun yıllar çıkmayacak bu dizeleri Namık Kemal'den ilhamla ve onun bir şiirine cevap niteliğinde söylemiştir.

Namık Kemal'in fikirlerini ve eserlerini kendine rehber edinen Mustafa Kemal Atatürk, onu her gittiği ortamda yani cephede, savaşta ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kürsünde bile dile getirmekten geri durmamıştır.

Namık Kemal, 2 Aralık 1888 günü 47 yaşında hayatını kaybetmiştir. Sakız Adası'nda bir caminin haziresine defnedildi. Arkadaşı Ebüziyya Tevfik, şairin Bolayır'da gömülme arzusunu Padişah II. Abdülhamit'e iletince naaşı Gelibolu'ya nakledildi. Onun fikirleri hiçbir zaman ölmemiştir. Vataniyle ilgili birçok önemli

eser vermiş ve fikirleriyle bütün ulusa yön vermiştir. Eserleri ile birçok insanı etkilemiştir. Bu etkilenen insanlar arasında en önemlisi Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'tür.

c) Tevfik Fikret (1867- 1915)

Tevfik Fikret, Mustafa Kemal Atatürk'ün düşünce yapısını etkileyen önemli yazarlardan birisi olmuştur. 1867 yılında Aksaray'da doğmuştur. Günümüzde burası İstanbul'un Fatih ilçesinde yer almaktadır. İlk eğitim hayatına Aksaray'da başlamıştır. Aksaray'da Mahmudiye Valide Rüştüyesi 'ne başlamış ve burada başarılı bir şekilde eğitim hayatını tamamlamıştır.

Tevfik Fikret, Servet-i Fünunedebiyatının kurucusu olarak bilinmektedir. Türk Edebiyatına birçok önemli eseri kazandırırken Batı'dan da etkilenmiştir. Tevfik Fikret'in yaşadığı dönem, belki de Türk tarihin geçirmiş olduğu en sorunlu dönemlerden birisi olmuştur.

Osmanlı Devleti bu dönemde, siyasal ve askeri yönden çöküş içerisindeydi. Bu dönem Osmanlı Devleti'nin kültürel ve toplumsal yönden de köklü değişiklikler yapmayı planladığı bir dönem olmuştur. Bu dönemin en dikkat çeken yanı ise II. Abdülhamit'in baskıcı rejimine karşı Türk aydınların mücadelesidir. Bu dönemde toplumsal alanlarda gerilemeler olmuştur. Gerilemelerin sonucunda, ortaya çıkan olumsuz gelişmeler ahlakın bozulması, rüşvetin artması ve iltimas devletin çöküş sürecini hızlandırmıştır. Birçok fikir adamı çöküşü durdurmak için baskıcı rejime karşı örgütlü bir şekilde hareket etmiş, sosyal ve siyasal bozukluklara karşı yeni bir düzen oluşturulmaya çalışılmıştır.

Tevfik Fikret de baskıcı rejime karşı olan aydınlardan birisidir. Karşı fikirler üretmiş, bu fikirlerin temelinde akıl ve bilimi rehber edinerek, bağnaz ve geri düşünceye karşı çıkan bir yazar olmuştur.

Tevfik Fikret, her zaman toplumun sorunlarını dile getirmekten çekinmeyen bir yazardır. Yazarlık sadece oturup aklına gelenleri yazmak değil, toplumun sorunları çözmeye çalışmakta onların görevlerinden birisidir. O da bu görevini yerine getirirken baskıcı rejime karşı da toplumu aydınlatan yazarlardan birisi olmuştur. Toplumu aydınlatırken Mustafa Kemal Atatürk'ü de derinden etkileyen yazar olmuştur. Atatürk de onun gibi toplumu önemseyen bir liderdi. Atatürk, baskılara rağmen toplumun sorunlarına ışık tutan yazara karşı hep olumlu bir bakış açısıyla yaklaşarak Tevfik Fikret'i başarılı bulmuştur. Atatürk'ün Tevfik Fikret'te başarılı bulduğu önemli konulardan biri de akıl ve bilimi rehber almasıdır. Atatürk, gençlik yıllarından itibaren önemli Türk yazarların eserlerini okumuştur. Tevfik Fikret'ten de etkilenerek gerici düşünceye karşı çıkmıştır. Tevfik Fikret, dizelerine olağanüstü önem vermekteydi. Türk şiirinde yeni biçim ve düzenler geliştirmesiyle de en önemli şairler arasına girmiştir. Onun şiirlerinde hayal ve hakikat zıtlıklarını ustalıkla işlenmiş, toplumdan kaçış, hayale sığınma, hayattan nefret etme gibi konuları da eserlerinde işleyerek şiirlerinde ağır ve süslü bir dil kullanmıştır.

Tevfik Fikret, ülkücü bir şairdir. Düşünceleri, duygularını, kızgınlıklarını ve inandığı şeyleri eserlerinde doğrudan konu etmekten çekinmemiştir. Bu onun ne

kadar farklı ve özel bir şair olduğunu bizlere göstermektedir. Buradaki amaç onun şiirlerinin ve eserlerinin başarısı değil, Mustafa Kemal Atatürk'e olan etkilerinden bahsetmek olacaktır.

- Toplumlarda değişimin gerçekleşmesi uzun zaman almaktadır. İnsanın yaşamına etki eden değişimlerin gerçekleşmesi hiç şüphe yok ki zaman alır. Tevfik Fikret'in umut bağladığı bir insan vardır ki bu kişi Mustafa Kemal Atatürk'tür. Tevfik Fikret, Atatürk'ün görüşlerine ve başarılarına inanan biri olmuştur. Vehbi Tanfer'e göre Atatürk; Türk milletinin ve Tevfik Fikret'in umut bağladığı güneş olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk'ün bazı sözleriyle, Tevfik Fikret'in eserleri arasında önemli benzerlikler görülmektedir. Bu sözler: "hakkı üstün tutan, bilimi rehber alan ve çalışmayı üstün tutan" Mustafa Kemal Atatürk'ün sözlerin kaynağı Tevfik Fikret olmuştur. Atatürk'ün de Tevfik Fikret'ten etkilenmiş olduğunu buradan da anlayabiliriz. Atatürk, bütün örnek aldığı eserlerde daima gelişimi ve bilimi çok önemsemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Tevfik Fikret'i öven sözleri de vardır. Bunlardan biri, Vehbi Tanfer'in eserinde aynen şöyle geçmektedir: "Tevfik Fikret'i tanıyanlar, benim ne yapmak istediğimi çok iyi bilecek kişilerdir."

Atatürk'ün yapmak istedikleri şeylerden birisi akıl ve bilimi ülkede hâkim kılmaktır. Anlattığım üzere Tevfik Fikret'te akıl ve bilime çok önem vermektedir. Şunu görüyoruz ki tek başına bütün düşüncelerini doğuştan almayan Atatürk, önemli Türk yazarlardan etkilenmiştir.

Zamanla Türk halkı Tevfik Fikret ve onun gibi yazarların değerini daha çok anlaştırmıştır. Türk edebiyatındaki değerli birçok yazarımıza karşı daha fazla duyarlı olmamız da bir gerçektir. Onların fikirlerini ve eserlerini kendimize bir miras edinmeliyiz ki bu sayede kendi kültürümüzü daha ileri seviyeye taşıyarak nice Tevfikler ve Namıklar yetiştirebilelim.

Meşrutiyet'in ilanından sonra çeşitli görevlerde bulunan yazar 19 Ağustos 1915 yılında 48 yaşında vefat etmiştir.

d) Ziya Gökalp (1876 – 1924)

Ziya Gökalp, Atatürk'ün fikir babası olarak bilinmektedir. 1876' da Çermik'te doğmuştur. Babası Tevfik Efendi'dir. Annesi ise o dönemin Pirinçizade ailesinden olan Zeliha Hanım'dır. Ziya Gökalp, sosyal bilimci ve siyasi yönüyle öne çıkmaktadır. Milliyetçi bir kişiliğe sahiptir. Eserleri ve görüşleri ile Türk milliyetçiliğini önemli ölçüde etkilemiş, Türk sosyolojisinin kurucusu ve Türk milliyetçiliğinin en önemli düşünürlerinden birisi olmuştur. Mustafa Kemal Atatürk, Ziya Gökalp hakkında şu sözü söylemiştir: "Bedenimin babası Ali Rıza Efendi, hislerimin babası Namık Kemal, fikirlerimin babası ise Ziya Gökalp'tir" Buradan yola çıkarak Atatürk'ün üzerinde Ziya Gökalp'in büyük etkisinin olduğu görmektedir.

Ziya Gökalp, milli edebiyatın fikir babası sayılmasının yanında modern Türk milliyetçiliğinin de kurucusu olmuştur. Türkçülük metodunu sistem haline dönüştürmüştür. Türkçenin sadeleşmesini için önemli bir rol oynamış, yabancı sözcüklerin Türkçeden atılmasını

sağlayan önemli yazarlardan biri olma özelliğini göstermiştir.

Mustafa Kemal Atatürk'ün Tevhidi Tedrisat yasasını çıkarmasında Ziya Gökalp'in fikirlerinin etkisi olmuştur. Türk milliyetçiliğine büyük önem vermiş olan Ziya Gökalp, Türkçenin gelişmesinde önemli katkılar vermiştir. Atatürk ona hayran kalmış ve onun eserlerini okumaktan geri durmamıştır. Diğer yandan Ziya Gökalp, Durkheim gibi Fransız düşünürün Türkiye'deki kanalı olmuş, onun sayesinde Atatürk, Durkheim'in düşüncelerinden faydalanmıştır. Atatürk daha sonra Fransız düşünür Durkheim'in eserlerini okumaktan da geri kalmamıştır. Bu da Atatürk'ün farklı fikirlere açık bir insan olduğunu bizlere göstermektedir.

Ziya Gökalp, sadece Atatürk'ün fikirlerinin gelişmesinde etkili olmamış, Falih Rıfkı Atay gibi önemli bir yazar da Atatürk'ün fikirlerinin gelişmesinde önem arz etmiştir. Gökalp'in halk ve milletle ilgili yazılarına baktığımızda bunun benzerlerini Falih Rıfkı'da da görmektediriz. Türk milliyetçiliğine büyük katkılar yapan Ziya Gökalp, 25 Ekim 1924' te İstanbul' da hayata gözlerini yummuştur.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Atatürk hayatının hiçbir zamanında okumaktan vazgeçmemiş, hatta en sevdiği eserlerden biri de ünlü yarımlarımız Reşat Nuri Gültekin'in dönemine ve kendisinden sonraki dönemlere damgasını vuracak olan romanı Çalıkuşu adlı romanıdır. Atatürk okuma alışkanlığını savaş yıllarında bile sürdürmüştür. Çocukluk yıllarından itibaren bilgi edinmeyi,

araştırmayı, fikirler edinmeyi ve bu fikirleri uygulamayı amaç edinmiştir. Devamlı olarak kendisini, ülkesini geliştirmeyi amaç edinmiştir. Aslında Atatürk birçok üstün özelliğine ek olarak okumaya, bilime ve aklın rehberliğine verdiği önemle özellikle kendi ifadesiyle umudum dediği gençliğe çok önemli bir rol model olmuştur.

Atatürk, adalet, siyasi yönetim, kültürel ve ekonomik anlamda her zaman yeni fikirler edinmiştir. Bu çalışmam da daha çok Türk yazarlar ve düşünürlerin hayatından kesitler anlattım.

Osmanlı Devleti'nin son yıllarında devletin gidişatının kötü olduğu bunun için fikirler üreten Atatürk; sadece askerlik alanında kendini geliştirmemiş dil, matematik, geometri ve siyasi alanlarda da çeşitli eserler okuyarak fikirlerini ileri seviyeye çıkarmıştır.

Atatürk, ülkenin geleceğinin sadece ekonomi ve siyasi nedenlere bağlı olmadığını anlamış ve buna göre hareket etmiştir. Toplumu ne kadar bilgili hale getirirse devletin de aynı ölçüde gelişmişlik düzeyinin artacağını öngörmüş ve okumanın bu denli önemli olduğunu vurgulamıştır.

Osmanlıcılık gibi fikir akımları ile devlet varlığını sürdürememiş, onun yerini milliyetçilik akımı almıştır. Birçok millet Osmanlı Devleti'ne isyan ederken Türk milliyetçilik fikrine zemin hazırlamıştır. Türk milliyetçiliği deyince aklımıza gelen ilk önemli yazar ise kuşkusuz Ziya Gökalp

olacaktır. Bahsettiğimiz gibi o; Atatürk'ün fikir babasıdır. Diğerler yazarlara gelecek olursak onlardan birisi de Mehmet Emin Yurdakul'dur. Mehmet Emin, Osmanlıcılık fikrine karşı çıkan aydınlardan birisi olmuştur. Onun benimsemiş olduğu akım Türkçülüktür. Vatanın ve milletin daha parlak bir geleceğinin olmasında bu düşünceler etkili olacaktır. Mustafa Kemal ise ondan etkilenmiş, eserlerini ve düşüncelerini fikir edinmiştir.

Namık Kemal ise Atatürk'ün vatan ve millet sevgisinin artmasında etkili olan yazarlardan birisi olmuştur. Atatürk'ün Namık Kemal'i "Türk milletinin yüzyıllardan beri beklediği ses" olarak tanımladığı görülür. Aynı zamanda vatansever görüşleri olan bir yazardı. En son olarak da Tefik Fikret'ten de etkilenmiş ve şairin Atatürk'ün fikir hayatında önemli bir yeri vardır. Onun baskıcı rejime karşı olduğunu görmüş ve etkilenmiştir. Atatürk, önemli yazarlarımızdan etkilenmiş ve fikir hayatının gelişmesinin öncüleri bu yazar ve düşünürler olmuştur.

KAYNAKÇA

ATAY, Falih Rifkî, Çankaya, Cumhuriyet Gazetesi, Ekim 1999

Şerafettin Turan. Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar Düşünürler Kitaplar, TTK yay. Ankara 1989

TANFER, Vehbi. "Tefik Fikret ve Atatürk Üzerindeki Etkileri". Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi XI, 1995

TEVETOĞLU, Fethi, Mehmet Emin Yurdakul, Ankara 1988, S.

“YENİ MECMUA” VE ZİYA GÖKALP YAHYA KEMAL DOSTLUĞU

İSMAİL ÖZMEL

Adalar ve şarkılar kafiyeli şarkı beni aldı götürdü uzaklara, Büyük Ada'ya. Kaç gündür Ziya Gökalp'la Yahya Kemal yeni bir dergi çıkarma konusunu konuşuyorlar, tam da zamanında varmışım. Böyle bir musiki daveti ile böyle bir sohbete yetişmek ne bahtiyarlık değil mi? Keşke Nihat Sami Banarlı, Ahmet Hamdi Tanpınar, M. Emin Erişirgil, Vehbi Eralp, Erol Güngör, Mümtaz Turhan, Mehmet Kaplan, Orhan Okay ve doktora öğrencileri Nazım Hikmet Polat, Ali İhsan Kolcu da orada olsalardı. Nereden bileyim böyle bir kaynak zamanı adalara uzanacağımı, herkese davetiye çıkarırdım ve gelebilecek olanlar gelir, yetişemeyenler de sohbeti dinler veya hissederdilerdi.

Bu iki üstadın sohbetlerini veya hissettiklerimi bir gün yazabilir miyim bilemiyorum.

Çıkaracağımız dergiye bir ad koyalım dedi Ziya Bey, Yahya Kemal içine doğmuş gibi, mecmua dedi. Başına bir yeni kelimesini ilave edelim, dedi Gökalp “Yeni Mecmua” (1917-1923) oldu. Çağdaşlaşmak ilkesini savundu. Yazı kadrosu Ziya Gökalp, Hamdullah Suphi Tanrıöver, Celal Sahir Erozan, Ahmet Ağaoğlu, Fuat Köprülü, Yahya Kemal Beyatlı ve Necmettin Sadak gibi güçlü kalemlerden oluşuyordu. 1. Ocak. 1923'te Falih Rıfkı Atay yönetiminde yeniden yayınlandı. Cumhuriyetin ilanıyla kapandı derken söze Ziya Gökalp girerek bu işi etraflica biriniz yazın da okuyucular eksiksiz öğremsin dedi.

Biz de ulaşabildiğimiz bir çalışmayı nakletmek durumunda kaldık.

Yeni Mecmua “Ziya Gökalp'in öncülüğünde ... 12 Temmuz 1917'de haftalık olarak yayımlanmaya başlanmıştır.Yayın periyoduna büyük oranda uyularak altmışaltı sayı çıkarılan dergi, I. Dünya Savaşı'ndan başarısızlıkla çıkan İttihat ve Terakki'nin düşüşü ve Mondros Mütarekesi'nin ardından 26 Ekim 1918'de kapanmış, derginin yönetimini üstlenen Ziya Gökalp tutuklanarak Malta'ya sürülmüştür. 1 Ocak 1923'te Falih Rıfkı'nın (Atay) yönetiminde 67. sayıdan itibaren on beş günlük periyotlarla tekrar yayın hayatına dönen dergi uzun ömürlü olamamış ve 20 Aralık 1923'teki 90. sayısı ile yayımına son verilmiştir.”

“Türkçülük ve milliyetçilik görüşüne bağlı olan dergi devrin ilim, fikir ve edebiyat adamlarını etrafında toplamış, başlığının altında yer alan “ilim, sanat ve ahlâka dair haftalık mecmua” ibaresi doğrultusunda seviyeli bir yayımcılık ortaya koymuştur. Ziya Gökalp'in de arzusuyla ilmî konular herkesin anlayabileceği bir dil ve üslûpla kaleme alınmaya çalışılmıştır. Sosyoloji, edebiyat, tarih gibi alanlarda yazısına sıkça rastlanan Ziya Gökalp başta olmak üzere Köprülüzâde Mehmed Fuad, Ahmed Refik (Altınay), Necmeddin Sâdık (Sadak) gibi isimler derginin yayın politikasının belirlenmesinde de etkili olmuştur. Yahya Kemal (Beyatlı) daha hazırlık aşamasından itibaren Gökalp'i desteklemiş, dergiye “mecmua” adını o teklif etmiş, Gökalp bu ada “yeni” sıfatını eklemiştir.”

“Geniş bir yazar kadrosu bulunan

dergide yazılar “Hafta Musahabesi”, “İçtimâiyat”, “Edebiyat Musahabesi”, “Tarih”, “Fikir Hayatı”, “Edebiyat Tarihi”, “Târîh-i Sanat”, “Mûsikî”, “Mimari” gibi üst başlıklarla yayımlanmıştır. Daha çok “İçtimâiyat” başlığıyla yazan Gökalp dergiye, Türkçü bir görüşle Türk kültür ve medeniyetinin dününü ve bugününü ele alan çok sayıda yazı yazmıştır. Daha sonra Türkçülüğün Esasları’nı oluşturacak fikirlerinin bir bölümü ilk defa bu yazılarda ortaya konmuştur.” “Ahlâk konusunu “şahsî” ve “aile ahlâkî” gibi başlıklar altında inceleyen seri yazıları çıkmış, bir yazısına başlık yaptığı “Halkçılık” sosyolojik bir içerikle ilk defa gündeme gelmiştir. Bunların yanında “İhtilâl ve İçtimâ”, “İçtimâî Mezhepler ve İçtimâiyat”, ... gibi dikkati çeken yazılar kaleme almıştır. Köprülüzâde Mehmed Fuad, “Bizde Millî Tarih Yazılabilir mi?” gibi bazı yazıları yanında asıl Türk edebiyatını tarihî devirlere yayılmış geniş bir yelpaze içinde inceleyen çok sayıda çalışması yayımlanmıştır. Köprülüzâde edebiyata ve edebiyat tarihine ait konuları “Bâkî”, “Melîhî”, “Ahî”, “Şeyh Galib”, “Nigâr Hanım” gibi şahıs merkezli; “Bizde Mersiye ve Mersiyeçiler”, “Koşma Tarzı” gibi türler; “Millî Edebiyat”, “Edebiyatta Marazîlik”, “Türkler’in Acem Edebiyatına Tesirleri” gibi meseleler; “Osmanlı Edebiyatının Başlangıcı”, “Fatih Devrinde Edebî Hayat” gibi dönem merkezli olarak ele almıştır. Necmeddin Sâdık savaş gibi aktüel konuları da göz önünde bulundurduğu yazılarında daha çok terbiye, eğitim ve ahlâk meselelerini işlemiştir. Tarihî konulardaki yazılarıyla öne çıkan isim Ahmed Refik (Altınay) olmuştur. Edirne, Musul, Alaşehir gibi şehirleri; Naîmâ, Hoca Sâdeddin, Râşid, Selânikli Mustafa Efendi gibi Osmanlı; Ranke, Treitschke, Michelet gibi Batılı

tarihçileri; ayrıca İstanbul’un vâlîde camileri, Sultan III. Ahmed çeşmeleri, Bağdat Köşkü gibi tarihî yapılarla ilgili yazıları yanında “Mâzide Bahar Seyranları”, “Sâdâbâd”, “Bizanslılar Devrinde Büyükada” gibi farklı konularda da yazmıştır. Yahya Kemal Paris’ten döndükten sonra şiirlerini topluca ilk defa Yeni Mecmua’da “Bulunmuş Sayfalar” üst başlığıyla yayımlamıştır. “Bir Sâkî”, “Mâhurdan Gazel”, “Şerefâbâd”, “Nazar”, “Şarkılar”, “Telâkî”, “Abdülhak Hâmid’e Gazel”, “Özleyen”, “Tahmîs-i Manzûme-i Hümâyûn”dan oluşan bu şiirler daha sonra Eski Şiirin Rüzgârıyla kitabında yer almıştır. Ali Canip (Yöntem) estetik konularındaki birkaç yazısı yanında bazı şiirlerini de yayımlamıştır. Şiirleriyle dergide görünen belli başlı diğer isimler arasında Faruk Nafiz (Çamlıbel), Halit Fahri (Ozansoy), İbrahim Alâeddin (Gövsa) ve Orhan Seyfi’den (Orhon) başka Ahmed Cevat, Âkil Koyuncu, Hakkı Süha (Gezgin), Halil Nihat (Boztepe), İhsan Mukbil, Mehmed Fuad Köprülü (M. F. rumuzuyla), Yahya Saim (Ozanoğlu), Ali Ekrem (Bolayır) ve Ziya Gökalp de bulunmaktadır.”

“Derginin ikinci döneminde Ahmed Hâşim “Bir Ağaç Karşısında”, “Gurebahâne-i Laklakan” yazıları yanında “Karanfil”, “Satırlar” ve “Gece” şiirleriyle dergide yer almıştır. Yine bu dönemde Necip Fazıl (Kısakürek) “Allah”, “Sevgilim”, “Çılgın”, “Kitâbe”, “Yegâne”, “Sarhoş”, “Derbeder”, “Yârin Sesi” başlıklı ilk şiirlerini çıkarmıştır. Hikâye türünde en fazla eseriyle dergiye katılan isim Ömer Seyfeddin’dir. Bu hikâyeler arasında “Falaka”, “Ferman”, “Üç Nasihat”, “Kütük”, “Pembe İncili Kaftan”, “Başını Vermeyen Şehid”, “Topuz” gibi konusunu tarihten alanlar bulunmaktadır. Yazar “Yalnız Efe”

adlı uzun hikâyesini de burada yayımlamaya başlamıştır. Refik Halit (Karay), "Lisana Hürmet", "Yazıya Hürmet", "Mizahta Ehliyet", "Harp Zengini", "Sinema Derdi" gibi yazıları yanında "Şaka", "Yatır", "Koca Öküz", "Şeftali Bahçeleri", "Yatık Emine" gibi sonradan Memleket Hikâyeleri'ne alacağı hikâyeleriyle dergiye katılır. Hüseyin Rahmi (Gürpınar), Yakup Kadri (Karaosmanoğlu), Mustafa Nihat (Özön) bir veya birkaç hikâyesiyle görünen belli başlı diğer isimlerdir. Dergide Anatole France, Ivan Turgenyef, Leon Tolstoy, Maksim Gorki gibi hikâye ve romancılarla Goethe, Rousseau, Friedrich Schiller, R. Tagore gibi şair ve yazarların eserlerinden örnek çevirilere de yer verilmiştir. Fevzi Lütfi (Karaosmanoğlu) eleştiri, Avram Galanti (Bodrumlu) dil, Ağaoğlu Ahmet Rus edebiyatı, Tekinalp (Moiz Kohen) siyasî ve içtimaî konularda yazmış, Rauf Yektâ, Mûsâ Süreyyâ mûsiki, Mimar Kemâleddin mimari yazılarıyla dergiye katılmıştır. Kâzım Şinasi (Önol), Hüseyin Namık (Orkun), Halim Sabit (Şibay), Hamdullah Suphi (Tanrıöver) dergide yazan diğer isimlerdir. Tefrika edilen eserler arasında Halide Edip'in (Adivar) Mev'ud Hüküm romanı, Yakup Kadri'nin Erenlerin Bağından adlı denemeleri, Ahmed Râsim'in Meşrutiyet Tarihi-Mukaddemat'ı yanında İlyada (Leconte de Lisle), Beyaz Geceler (Dostoyevski) gibi çeviri eserler de bulunmaktadır. Dostoyevski'nin Ölüler Evinin Hatıraları adlı eserinin çevirisi derginin ilâvesi olarak verilmiştir. Dergi biri Çanakkale muharebeleri (1334 r./1918), diğeri Bursa için (1 Mayıs 1923, nr. 75) iki özel sayı hazırlamıştır." (Âlim Kahraman. İslam Ansiklopedisi, cilt 43.)

Adadaki sohbete dönersek, bu mecmuanın doğumu kutlanırken, bir gün

Büyük Ada'da oturan Yahya Kemal, Ziya Gökalp'e evi Büyük Ada'ya taşı da şöyle bol bol konuşalım, kültürümüz, tarihimiz, edebiyatımız ve toplumumuz için neler yapabiliriz bunları tartışalım dedi. Onu kırmayan Ziya Gökalp bir ev kiralarak büyük adaya taşındı. Bu samimiyetin ve bu inceliğin çoğu farkında değil. Böyle bir tercihi nefsimizde deneyerek, o zaman iki dost insan ve onların sevgisi hakkında gerçekçi bir değerlendirme yapabiliriz sanıyorum.

Buradaki dostluğun içtenliğine ve derin anlamına, güzelliğine hangi kalem sahibi dikkat çekmiştir, hafızanızı yoklayınız. Yıllarca Ziya Gökalp'le Yahya Kemal'i birbirlerini kırmış iki dost olarak tanıtanlar, birbirini nakzeden kalemler olarak takdime çalışanlar bu gerçek karşısında epey bir düşünceye daleceklerini sanırım. Bunun temelinde yatan Ziya Gökalp'in ve dostu Yahya Kemal'in birikim ve kişiliği ve savunduğu düşüncelerin derinliği, önemi konularında, paylaştıkları hoşgörü ve dostluğun güzelliği elbette günümüz kalem sahiplerine de bir mesaj içeriyor. Eğer asıl mesele vatan ve millet ise gerisi teferruattır düsturunu ön plana tutanlar için mesele böyledir, bu kadar açık ve aydınlıktır.

Kendi kendime soruyorum, ben dostlarımla hep aynı şeyleri mi düşünüyorum ve aynı şeyleri mi savunuyorum? Böyle bir ayniyet hiç aklımdan geçmedi, dostlarımla ve arkadaşlarımla samimiyetine, dürüstlüğüne ve insanlığına güvendim ve bu güven hiçbir zaman beni yanıltmadı. Rahatlıkla söyleyebilirim, aralarında fikir ayrılığı olmayan fikir adamı, kalem arkadaşı mı olurmuş. İnsan, hiçbir kalem sahibi, kimsenin kopyası olacak kadar renksiz ve derinliksiz değildir. Bizi birbirimize bağlayan duygularımız ve insanlığımız değil mi?

Nefsine yapılmasını istemediğini başkalarına yapma bu kadar kısa ve yalın.

Bir söyleşide de etraflıca izah ettiğim gibi bu iki zirvenin birbirlerine büyük bir saygı ve sevgileri vardı. Ziya GÖKALP'ı TEDAVİ EDEN DOKTORA Yahya Kemal'in hastanız sıradan bir kişi değildir. O Türk fikriyatının bir büyük zekası, bir tefekkür zirvesi ve bir radyumdur demiş ve ihtimam göstermesi ve iyileşmesi için elinden geleni yapmasını rica etmiştir.

Efendim Ziya Gökalp 1071'den önceki Türk tarihi ile ilgilenmiş de Yahya Kemal 1071'den sonraki tarihimize bakmış bu sebeple aralarında anlaşmazlık varmış. Şu mantığa bakınız böyle bir söz gerçek bir bilim insanından, gerçek bir fikir adamından çıkabilir mi? 1071'den önceki tarih de bizim 1071'den sonraki tarih de bizim. Bu neden bir ayrılığa sebep olsun, o dönemleri tarihi yönden inceleyen tarihçilerimizin de birbirleriyle ters düşmesi gerektiğini mi iddia ediyoruz? Bütün bunların bilimsel anlayış ve düşünceyle ne ilgisi olabilir?

Biz dostluk yaptığımız bütün insanlarla aynı görüşleri ve aynı kabulleri paylaşmak durumunda mıyız? Ne münasebet, dostlarımızın arasında çok farklı baktığımız konular vardır ve olmalıdır. Birbirinin kopyası insanlardan ne olabilir, işte birbirinin kopyası birçok eser, neye yarar? Edebiyat, düşünce ve sanat dünyamıza yeni olarak ne katıyorlar bilemem.

Türk tarihine sınır koymaya kalkan hangi anlayıştır ki; tarihi gerçeklere sırt dönmüş ve bilimsel zihniyetten yoksun anlayışını; zaman zaman düşünce dünyamıza şekil verme gayretiyle; açık veya kapalı olarak ortaya koyabiliyor. Türk Edebiyatı ve Türk tarihi bilinen en eski

dönemlerden bugüne kadar kesintisiz süren bir olgudur, onun hiçbir dönemini yok sayamayız ve gerçek bilimsel zihniyet de onun hiçbir dönemini yok sayamaz ve görmezden gelemez. Eski dönemler hakkında yeterli kaynakların ve araştırmaların olmaması onları yok saymamızı gerektirir mi? Son dönemlerdeki arkeolojik kazıların sonuçları Türk tarihini yeniden yazmak gibi bir duruma sebep olacağını ileri süren bilim insanları var.

Meselelere böyle geniş açıdan bakıldığında bir ayrılık gayrılık üretmeye ve türetmeye ihtiyaç yoktur ve olmamalıdır. Edebiyatımızın ve fikir hayatımızın iki zirvesinin arasına soğukluk tohumu ekmenin kimseye faydası yoktur, gerçekte de bir ilgisi olmadığı gibi düşünülmesi dahi kabul edilemez bir anlayıştır. Eserleri ortadadır, onlardan herkes kapasitesi nispetinde istifade edebilir, elbette tenkit de edebilir.

TARİFSİZ GÜZELLİKTE BİR DOSTLUK

Ziya Gökalp'le Yahya Kemal dostluğu ve sohbetleri nasıl bir evrime, nasıl bir fikri gelişmeye sebep olmuştur? Kendi kendime bu soruyu sordum. Bu noktada düşünmeye ihtiyacımın olduğunu anladım.

Yahya Kemal (1903-1912) Paris günlerini okuyarak, dinleyerek, düşünerek ve mukayese ederek geçirmiş ve Türk şiirinin zirvesini kaderin ona görev olarak verdiği bilinciyle tarih, kültür ve medeniyet bahislerini hakkıyla iktisap etmiş ve tam manası ile hem Türk çağdaşlaşmasını, hem de bulunulan noktadan daha yüksek bir noktaya sıçrama yapmanın gerektiğinin idrakiyle kendini yetiştirmiş, tarih, kültür ve medeniyetimizin; elbette şiir geleneğimizin

birikimlerini göz ardı etmeden; bir sentezin bütün unsurları, Türkçenin bütün musiki zenginliği, aruzla yakalanan deruni ahenk onun hayalini süsleyen bir ülkü olmuştur. Öyle ki yazdığı destan denemelerini göstermek ve fikrini almak üzere İngiltere’de devletimizi Büyükelçi olarak temsil eden Abdülhak Hamit Tarhan’ı Londra’da ziyaret etmiş ve düşüncelerini öğrenmiştir.

Böylece dolu dolu olarak İstanbul’a döndüğünde onu rıhtımda karşılayan Hamdullah Suphi (Tanrıöver), kurulalı bir yıl kadar olan, Türk Ocağı’na götürür. Günlerce bu ocakta gençlerle sohbetler eder, tarihimiz, kültürümüz, sanat ve estetik konularındaki gelişmeleri hasılı düşüncelerini anlatır. Çevresinde büyük bir hayran kitlesi oluşur, sohbetlerin tiryakileri yanında rahatsız olanlar da vardır. Onlardan bazıları Ziya Gökalp’e Yahya Kemal’i şikâyet ettiler. Onun cevabı o büyük bir birikimdir, elbette farklı şeyler söyleyecek, anlamaya çalışın, faydalanın diyerek gelenleri uyardı. Aralarında böyle bir takdir ve güven duygulu bir geçmiş var

Yahya Kemal Ziya Gökalp’i nasıl değerlendirmektedir?

“Birçok günlerimi Ziya Gökalp’le konuşarak geçirdim. Diyarbakir’in bir hârika olan bu oğlu konuştuğu zaman istikbâlin muhayyel bünyânını kuran dev gibi bir mimâra benzerdi; ilk Müslümanlar gibi mütedeyyin, ilk Türkler gibi bânî idi; mâziye arkasını çevirmiş sabit bir bakışla yalnız istikbâle bakardı.” (Aziz İstanbul.1985)

“Onun, iki asır evvel Almanya içinde Almanlığı keşfeden ‘Leibniz’ gibi, Osmanlı İmparatorluğu içinde Türklüğü keşf eden bir adam olduğundan şüphelendim.” “Ziya

Bey ilmi, yirminci asırdaki telakkisiyle anlamış ve benimsemiş bir adamdı. Sokrat’tan Bergson’a kadar süzülen felsefeyi tam bir kudretle kavramış, derinden derine hazmetmiş, o yükün altında bunalmamış, berrak bir dimağı sahibi idi. Anladığını, hakikaten anlamış insanlar gibi, kolay, bâriz, şeffaf ve ihtiraslı bir halde anlatırdı.” (Yahya Kemal. Siyasi ve Edebi Portreler, 1968, s:11,15)

Sözün kısası Yahya Kemal Ziya Bey’i, Ziya Bey de Yahya Kemal’i sevmiş ve onun İstanbul Üniversitesine öğretim üyesi olarak atanmasını sağlamıştır. Onda yeni dünyanın milli ve tarihi birikimini bulmuş ve k ü l t ü r ü m ü z e v e ş i i r i m i z e kazandıracaklarını sezmiş ve birbirlerini incitmemişlerdir. İki fikir sahibi insan arasında elbette münakaşa diyebileceğimiz konuşmalar olmuştur. Ama bu dostluğu sonlandıracak bir durum yaratmadığı kanaatinde olduğumu belirtmeliyim.

Bugün bizim de dostlarımızla aynı fikirde olmadığımız birçok noktalar vardır ama ancak birikimli insanların teşhis ve yorumlarıyla kültür ve bilim dünyamızın zenginleşeceğini ve gelecek nesillere bir şeyler bırakarak müsterih olarak bu dünyadan ayrılacağımızın bilincindeyiz.

Hamur yoğrulurken mayalanır, insanlar da okuyarak, münakaşa ederek ve sohbet ederek bir seviye yükselmesi sağlarlar. Bütün bu faaliyetler yaşayan ve istikbale emin adımlarla yürümek isteyen toplumların temelinde ve harcında bulunması gereken zenginliklerdir. Değilse donmuş zihinlerin, kalıplaşmış hayatların bu topluma kazandıracığı bir şey olduğuna kani değilim. (11.03.2016 Cuma)

ŞAİR, YAZAR İSMAİL ÖZMEL'E DAİR

Murat SOYAK

Yazı hayatının 50. yılında İsmail Özmel. Bir ömür edebiyat, kültür, sanat vadisinde yürüyüş. Şiirin ellerini bırakmayan bir şair. Niğde'den sesleniyor.

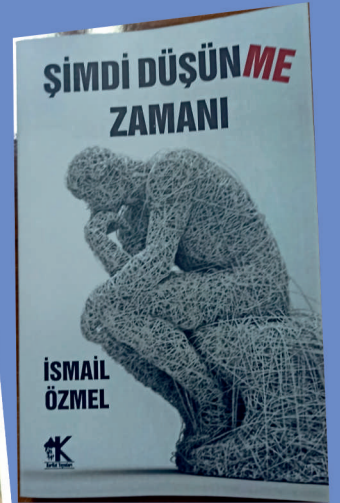
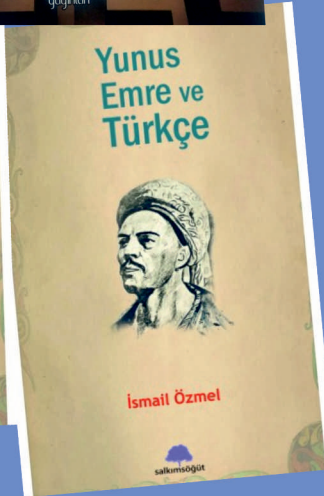
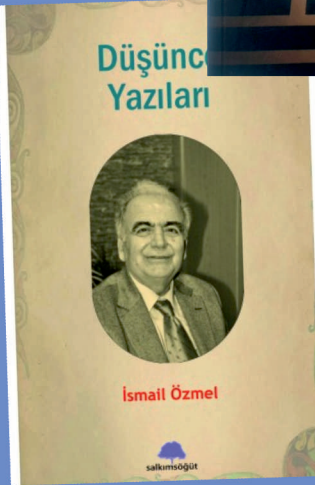
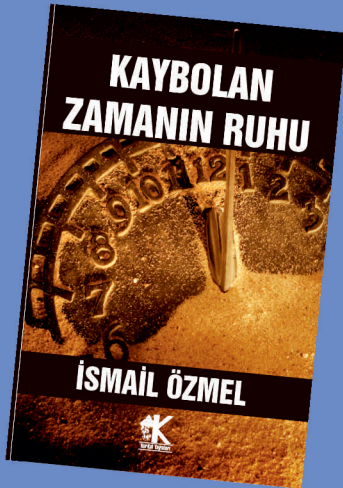
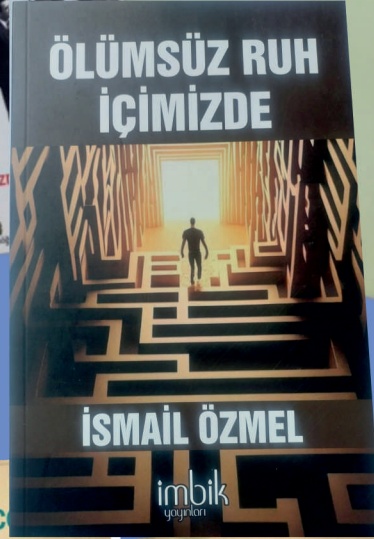
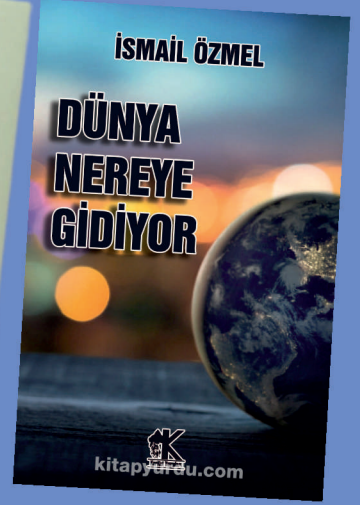
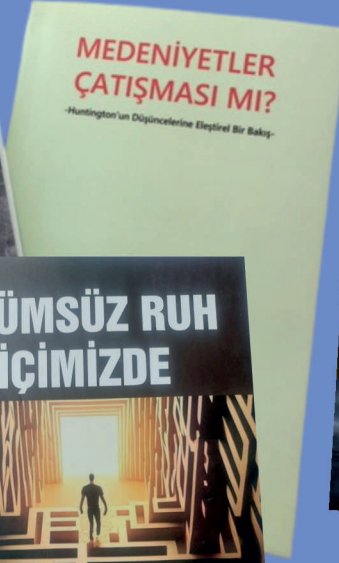
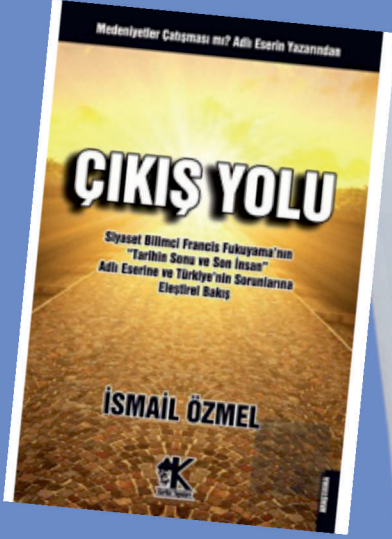
Liseli yıllarım. Okul kütüphanesinde kitapların, dergilerin dünyasında gezinirken “Çağır da Geleyim Güzel İstanbul” isimli şiir kitabını gördüm ve bir merak ile okumaya durdum. Hayat hikâyesinde geçen “Niğde’de doğdu” ifadesi yabancı olduğum şaire bir adım daha yaklaşmamı sağladı. Sonra Niğde’de yaşadığını, avukat olarak görev yaptığını öğrendim. Artık benim için bir takip süreci başladı. Bir vakit bürosuna kadar gelmiş ve kapıdan göz ucuyla bakmıştım. Şair çalışıyordu ve genç okurundan şimdilik habersizdi. Çekingen, utangaç bir halet-i ruhiye içinde hemen oradan uzaklaştım. Şiirlerini bir dönem Türk Edebiyatı ve Türk Dili dergilerinde okudum. Sonraki zamanlarda şair İsmail Özmel’in diğer kitaplarını da edindim. Eserleri sayesinde daha yakından tanımaya başladım. Gel zaman git zaman İsmail

Özmel ağabey ile görüşmelerimiz, buluşmalarımız arttı. Edebiyat, tarih ve sanat üzerine sohbetlerimiz oldu. Her hafta sonu bir araya gelip olup bitenleri konuşur; duygu-düşünce ikliminde paylaşımlarımız olurdu. Dergi çalışmaları, kitap çalışmaları, kültür etkinlikleri... Şunu özellikle belirtmek isterim ki derdi edebiyat, sanat, tarih, kültür olanların Niğde’de uğrak yeri İsmail Özmel’in bürosudur. Niğde, Yeni Çarşı’da güzellik, iyilik adına bir buluşma yeridir o mekân. Bir “yazievi, edebiatevi” dense yeridir.

Şair İsmail Özmel’in ilk şiir kitabı “Bir Daha Yaşamak” adıyla 1969 yılında yayımlanmıştır. Müstakil son şiir kitabı “Türkçenin Rüzgârında” adıyla 2004 yılında yayımlanmıştır. Şair bütün şiir kitaplarını 2006 yılında “Bütün Şiirler” adıyla bir araya getirip yayımlamıştır.

Şair İsmail Özmel, Niğdede yıllardır sönmeyen bir aşk ve gayret ile okumaya, yazmaya, üretmeye devam ediyor. Akpınar edebiyat, kültür, sanat dergisi gibi sakin ve derinden akışını sürdürüyor. Selâm olsun.

YENİ ESERLERİMİZ

9 771306 373006

107-108.SAYI 30 TL
AKPINAR : Yeni Çarşı İş Merkezi
B / Blok • NİĞDE